

Roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece

Donadić, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:819082>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Sveučilišni diplomski studij
Pedagogija

Karla Donadić

Roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Sveučilišni diplomski studij
Pedagogija

Roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece

Diplomski rad

Student/ica:

Karla Donadić

Mentor/ica:

prof. dr. sc. Rozana Petani

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Karla Donadić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 16. listopada 2024.

1. Uvod	2
2. Teorijska razmatranja	3
2.1. <i>Roditeljstvo i roditeljski stilovi</i>	3
2.1.1. <i>Autoritarni roditeljski stil</i>	3
2.1.2. <i>Autoritativni roditeljski stil</i>	4
2.1.3. <i>Permisivni roditeljski stil</i>	5
2.1.4. <i>Zanemarujući roditeljski stil</i>	6
2.2. <i>Utjecaj roditeljskih stilova i ponašanja roditelja na razvoj djeteta</i>	6
2.3. <i>Odrastanje i sazrijevanje djeteta</i>	8
2.3.1. <i>Razdoblje adolescencije</i>	8
2.3.2. <i>Roditelj adolescenta</i>	8
2.3.3. <i>Prijelaz iz adolescencije u odraslu dob</i>	10
2.4. <i>Roditeljska kontrola</i>	10
2.5. <i>Roditeljstvo u različitim životnim razdobljima</i>	11
2.5.1. <i>Roditeljstvo i srednja odrasla dob</i>	11
2.5.2. <i>Roditeljstvo i starija životna dob</i>	13
2.6. <i>Prazno gnijezdo i drugačiji način života nakon odlaska djece</i>	14
2.6.1. <i>Što je prazno gnijezdo?</i>	14
2.6.2. <i>Prilagodba i reorganizacija života</i>	16
3. Metodologija	18
3.1. <i>Predmet istraživanja</i>	18
3.2. <i>Cilj istraživanja</i>	18
3.3. <i>Istraživački zadaci</i>	19
3.4. <i>Metoda i uzorak</i>	20
3.5. <i>Prikupljanje i obrada podataka</i>	18
4. Analiza i interpretacija rezultata	22
4.1. <i>Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma</i>	22

4.1.1. Roditeljski pogled u budućnost	23
4.1.2. Priprema djeteta na samostalan život	24
4.2. Odlazak djeteta i prilagodba roditelja	26
4.2.1. Osjećaji	26
4.2.2. Održavanje kontakta	28
4.3. Prazno gnijezdo i reorganizacija života	31
4.3.1. Nova svakodnevica	31
4.3.2. Odnos supružnika	33
4.3.3. Odnos roditelja i odraslog/e djeteta/ce	35
5. Zaključak	39
6. Literatura	41
7. Prilozi	43
8. Sažetak	48
9. Abstract	49

1. Uvod

Roditeljstvo je kompleksni proces odgoja djeteta koji po svojoj definiciji treba istome pružati odgovarajuću skrb s ciljem zaštite djeteta te poticanja i unaprjeđenja njegove dobrobiti, kao i njegovanja određenih interesa. Ono uključuje brigu za različite aspekte djetetova razvoja, a roditelj svojim postupcima ostavlja na dijete neizbrisiv trag. Roditeljstvo u praksi predstavlja široku primjenu različitih odgojnih postupaka koji su dio određenog odgojnog stila, a s obzirom na dimenzije topline i nadzora, razlikuju se autoritarni, autoritativni, permisivni i zanemarujući (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Primjena nekog od ovih roditeljskih stilova iznimno je značajna u ranijim godinama djetetovog djetinjstva, budući da je svako dijete individua za sebe, a svaka obitelj zasebna društvena jedinica.

Osim u ranom djetinjstvu, odnos roditelja prema djeci bitan je i u kasnijim razdobljima života djeteta, posebice tijekom djetetova postupnog sazrijevanja u adolescenciji, a onda i na prijelazu iz adolescencije u odraslu dob, kada je glavni zadatak djeteta postizanje samostalnosti i autonomije, a najčešće biva popraćeno njegovim odlaskom od obiteljskog doma. Roditeljstvo se kao složeni proces pritom ne zasniva na primjeni jednoličnih postupaka, već podrazumijeva prilagođavanje određenoj situaciji, kao i društvenim te obiteljskim uvjetima. To izazovno prijelazno razdoblje odražava se na roditelje jednako kao i na djecu. S tim u svezi, tematici roditeljstva u periodu osamostaljivanja djece pristupilo se provođenjem istraživanja s ciljem dobivanja detaljnog uvida i izvođenja konkretnih zaključaka na temu.

Istraživački protokol kojemu su izloženi sugovornici istraživanja zasnivao se na metodi polustrukturiranog intervjua koji je unaprijed podijeljen u tri tematske cjeline koje ujedno predstavljaju i tri različita perioda roditeljstva sugovornika. Detaljan uvid u roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece nastojao se dobiti ispitivanjem roditeljskog iskustva pripreme na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, ispitivanjem roditeljskog iskustva prilagodbe na djetetov odlazak i održavanja međusobnog odnosa, kao i utvrđivanjem roditeljskog iskustva reorganizacije nove svakodnevice potaknute djetetovim odlaskom iz obiteljskog doma. Interpretacija rezultata prikazana je u obliku rasprave u istoimenom poglavlju, a kao i istraživački protokol, podijeljena je na iste tematske cjeline te obrađuje pripremu na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, odlazak djeteta i prilagodbu roditelja te *prazno gnijezdo* i reorganizaciju života. Nakon rasprave izneseni su konkretni zaključci iz provedenih intervjua, u cilju što bolje sistematizacije raznolikih saznanja.

2. Teorijska razmatranja

2.1. Roditeljstvo i roditeljski stilovi

Pojam roditeljstva podrazumijeva kompleksni proces odgoja djeteta koji za svrhu ima podržavanje razvitka tjelesnog, kognitivnog, emocionalnog i socijalnog aspekta razvoja. Ono ponajprije uključuje motivaciju za biti roditeljem, a onda i prihvaćanje odgovornosti za djecu, kao i realizaciju određenih vrijednosti i ciljeva u sklopu roditeljske uloge (Lacković-Grgin, 2010). Biti roditelj jedna je od najljepših, ali i najizazovnijih uloga koju pojedinac može na sebe preuzeti, uzimajući u obzir njezinu dugotrajnost i neizbrisive posljedice. S tim u svezi, valja istaknuti kako se odnos roditelja i djeteta ni u kojem slučaju ne može opisati kao statičan, već isti treba poimati kao psihološki proces s vlastitim fazama razvoja. Lacković-Grgin (2010 prema Kestenberg, 1970) ističe:

1. *Potpuno roditeljstvo* - faza razvoja roditeljstva koja obuhvaća razdoblje od rođenja djeteta do njegova polaska u školu
2. *Djelomično roditeljstvo* - faza razvoja roditeljstva koja obuhvaća razdoblje nakon djetetova polaska u školu, a aktivna je tijekom djetinjstva, kao i adolescencije
3. *Roditeljstvo bez djeteta* - faza razvoja roditeljstva koja obuhvaća razdoblje nakon odlaska jedinog ili posljednjeg djeteta iz obiteljskog doma.

Budući da predstavlja složeni proces čiji tijek razvoja nikada nije i ne može biti jednolik, obzirom da je svako dijete individua za sebe te se razvija i raste te mijenja svoju osobnost, mišljenja, potrebe i navike, roditeljstvo se, osim u različitim fazama, ostvaruje i u nekoliko različitih stilova koji se zasnivaju na dimenzijama roditeljske topline i roditeljskog nadzora/kontrole. S obzirom na spomenute dimenzije, roditeljski stilovi koji postoje su: autoritarni ili autokratski, autoritativni ili demokratski, permisivni ili popustljivi i zanemarujući ili indiferentni/nemarni/ravnodušni roditeljski stil (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

2.1.1. Autoritarni roditeljski stil

Autoritarni roditeljski stil naziva se još i autokratskim i strogim, a karakterizira ga visoka razina roditeljskog nadzora te niska razina roditeljske topline. Roditelji koji prakticiraju ovaj stil imaju velika očekivanja od svojega djeteta te ga istovremeno strogo nadziru, primjenjujući prijetnje i kazne. S obzirom na visoku razinu kontrole, iskazivanje ljubavi i topline nije primarno, što za

posljedicu kod djeteta najčešće ima iskazivanje agresije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Nadalje, Zrilić (2005) navodi ovaj roditeljski stil kao mogući uzrok djetetovog školskog neuspjeha, budući da je poremećaj učenja i ponašanja kod djeteta najčešće posljedica slabe interakcije i komunikacije između članova obitelji te hladnih i strogih postupaka roditelja, a sveobuhvatno se može pripisati nestabilnim odnosima unutar obitelji. Prisilno nametanje autoriteta jedna je od glavnih značajki odgoja onih roditelja koji primjenjuju autoritarni roditeljski stil; oni ne poštuju individualnost svoga djeteta te često postavljaju zahtjevne ciljeve koje dijete treba ostvariti, a koji predstavljaju njihove osobne želje i vizije. U slučaju da dijete nije u mogućnosti ispuniti i ostvariti njihov postavljeni cilj ili zahtjev, autoritarni roditelji nerijetko ga izlažu kritikama i upućuju mu svakojake uvrede (Zrilić, 2005).

Kada dijete svojom dobi dospije u osjetljivo razdoblje adolescencije, tada dolazi do čestih pobuna uzrokovanih strogim roditeljskim postupcima; dijete postaje buntovnik i nerijetko krši društvene norme jer se na taj način suprotstavlja roditeljskom autoritetu. Kao glavne pogreške pri izgradnji vlastitog autoriteta u sklopu autoritarnog roditeljskog stila, Zrilić (2005) navodi sljedeće:

1. Primjena patrijarhalnog sustava u kojem se otac smatra glavom obitelji, i kojem su podređeni ostali članovi obitelji
2. Pretjerana strogost i primjena fizičkog kažnjavanja, zbog kojih dijete odrasta u strahu
3. Roditeljsko držanje distance u odnosu s djetetom u svrhu zadržavanja autoriteta i dostojanstva
4. Držanje prodika i pouka
5. Primjena različitih načina ucjene i podmićivanja

Također, ovim roditeljskim stilom dijete može postati pokorno i sklono konformizmu, ili pak pretjerano buntovno, zbog čega će teško uspostavljati kompromis sa svojom okolinom. Ove dvije mogućnosti navode se kao dvije potencijalne krajnosti koje dominantni roditelji mogu izazvati kod djeteta svojim odgojnim postupcima (Zrilić, 2005).

2.1.2. Autoritativni roditeljski stil

Autoritativni roditeljski stil poznat je i kao demokratski i dosljedan te se od četiri postojeća stila smatra najpovoljnijim za dijete. Dimenzije topline i nadzora nalaze se na visokoj razini te se na taj način istovremeno postavljaju određeni, djetetovoj dobi sukladni, zahtjevi, ali mu se pruža i

mного potpore i topline da se ono osjeća voljeno, prihvaćeno i vrijedno. Autoritativni roditelji vrlo su osjetljivi na potrebe svoga djeteta te mu pružaju mnogo pažnje s ciljem stvaranja uzajamnog odnosa koji emocionalno ispunjava obje strane. Djetetu se pruža autonomija na njegovoj dobi prikladnim područjima gdje je u mogućnosti samostalno donijeti određene odluke te ga potiču na izražavanje vlastitog mišljenja, želja i osjećaja (Čudina-Obradović i Obradović 2006).

Nadalje, roditelji koji u svom odgoju primjenjuju postupke autoritativnog roditeljskog stila svoju komunikaciju s djetetom zasnivaju na dijalogu, a ne na monologu (Zrilić, 2005), što ukazuje na njihovo shvaćanje važnosti dvosmjerne komunikacije i obostranog iskazivanja mišljenja, potreba, želja i osjećaja bitnih za održavanje kvalitetnog odnosa. Jedna od glavnih karakteristika djeteta odgajanog u sklopu autoritativnog stila jest samouvjerenost; takvo dijete nema strah od svojih roditelja, ali istovremeno nastoji postići uspjeh na različitim poljima s ciljem da svoje roditelje učini ponosnima i radosnima te opravda njihovo povjerenje. Kada svojim godinama dospije u razdoblje adolescencije, inače poznatim kao razdoblje nesuglasica, nemira i svakojakih promjena u odnosu između roditelja i djeteta, dijete odraslo izloženo postupcima autoritativnog roditeljskog stila nema tajne ispred svojih roditelja, a potencijalne probleme i teškoće otklanja i rješava uz njihovu pomoć. Obiteljski je dom ispunjen ponajprije emocionalnom stabilnosti, sigurnosti i povjerenjem (Zrilić, 2005).

2.1.3. Permisivni roditeljski stil

Permisivni roditeljski stil, poznatiji kao popustljivi, karakterizira visoka razina roditeljske topline, dok je razina nadzora vrlo niska. Ono rezultira nezrelom i impulzivnom djecom koja ne poštuju norme ni pravila ponašanja, budući da im se udovoljava svaki zahtjev. Kod roditelja koji zastupaju ovakav stil prisutna je velika emocionalna osjetljivost spram djeteta te se zbog visoke razine emocionalne topline djeci pruža mnogo pažnje, ljubavi i potpore te ih se ne kažnjava ako učine nešto pogrešno. Dijete ima veliku slobodu djelovanja budući da jasne granice i pravila u ponašanju nisu postavljena (Đuranović, Klasnić, Maras, 2020).

Nadalje, pogrešno je mišljenje roditelja da niskom razinom nadzora čine dobro djeci, misleći kako na taj način istoj ne nameću nešto što se njima nužno ne sviđa ili što ona sama ne bi prihvatila; djeca na taj način razvijaju svojevrсни osjećaj pobjede te smatraju da imaju potpunu

slobodu u svojim postupcima, bez ikakvih roditeljskih granica (Đuranović, Klasnić, Maras, 2020).

Osim kao permisivni, ovakvi se roditelji mogu opisati i kao roditelji zaštitnici (Zrilić, 2005). Svoje dijete nastoje zaštititi od svih obveza, osim onih školskih. Također, ako je u školi neposlušno ili ga učitelji upozoravaju na nerad, roditelji takvog djeteta razloge za isto pronalaze u pretjeranoj strogoći nastavnika, opširnim programima ili pak nekvalitetnim udžbenicima. Budući da su s obzirom na dimenziju topline i prihvaćanja na visokoj razini, roditelji od svog djeteta nemaju velika očekivanja, iznimno su popustljivi, a nerijetko mu pretjerano daruju razne vrste materijalnih dobara (Zrilić, 2005).

2.1.4. Zanemarujući roditeljski stil

Zanemarujući roditeljski stil, poznat i kao ravnodušni ili nemarni, specifičan je po tome što su dimenzije topline i nadzora obje na niskoj razini, zbog čega istovremeno s jedne strane nema postavljenih zahtjeva ni kontrole, ali ni roditeljske ljubavi ni potpore. Roditelji koji zastupaju ovaj stil uglavnom nemaju vremena za svoju djecu koja zatim odrastaju bez nadzora i razvijaju razne oblike delikventnog i neprihvatljivog ponašanja (Ljubetić, 2007).

Ovakvi se roditelji mogu nazvati i stihijskim ili pasivnim (Zrilić, 2005) jer nisu zainteresirani za vlastito dijete i aktivnosti koje se na njega odnose. Nadalje, osim što može razviti delikventne i neprihvatljive oblike ponašanja, dijete odraslo u ovakvom okruženju često je nesigurno jer ne pronalazi oslonac koji mu je potreban u liku svojih roditelja. Ponašanje u sklopu socijalne interakcije nije adekvatno i primjereno situaciji, a dijete je najčešće opisano kao zahtjevno i neposlušno. Za razliku od autoritativnog roditeljskog stila, zbog kojeg u razdoblju adolescencije ne dolazi do otuđenja djeteta od roditelja, adolescencija kod djeteta odraslog sa zanemarujućim roditeljima predstavlja razdoblje odvajanja od roditelja, ponajprije zbog iznimne povrede roditeljske nebrige (Zrilić, 2005).

2.2. Utjecaj roditeljskih stilova i ponašanja roditelja na razvoj djeteta

Roditeljski stilovi podrazumijevaju ponašanje, strategije i postupke koje roditelj primjenjuje u odgoju i koje imaju znatan utjecaj i posljedice na različite aspekte razvoja djeteta. Model prethodno opisana četiri roditeljska stila dopunjen je dimenzijom roditeljske potpore autonomiji

(Čudina-Obradović i Obradović, 2006 prema Steinberg, Elmen i Mounts, 1989) koju neki autori opisuju kao uravnoteženost moći. Ova je dimenzija od velikog značaja u razdoblju adolescencije, točnije u periodu kada dijete uspostavlja neovisan, autonoman psihološki identitet. Ona podrazumijeva poticanje djeteta na samostalnost i neovisnost u djelovanju i donošenju odluka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006 prema Weiss i Schwarz, 1996).

Biti roditelj i zvati se istim podrazumijeva zadovoljenje osobnih idealnih težnji. Naime, pojedinac se identificira s vlastitim roditeljima zbog čina donošenja djeteta na svijet, što mu je s njima zajedničko. Međutim, tijekom djetetova odrastanja pojedinac je taj koji kao roditelj djeluje na vlastiti način, sposoban je osjećati kako i što stvara te je li, i u kojoj je mjeri, ispunjen time što je kao roditelj stvorio (Graovac, 2010).

U obzir treba uzeti i neprestano razvijanje i mijenjanje obitelji u sklopu različitih faza razvoja; svaka od tih faza od članova obitelji zahtijeva sposobnost suočavanja s raznim zadaćama i potencijalnim teškoćama, kao i načine prilagodbe na promjene i novonastale situacije. Osim toga, faze razvoja koje obitelj prolazi u sebi mogu kriti moguće rizike za razvoj disfunkcionalnosti (Graovac, 2010). S tim u svezi, osim općenitih roditeljskih stilova, bitno je naglasiti i važnost svakodnevnih postupaka i ponašanja roditelja; ono što nepovoljno utječe na dijete u razvoju na prvom mjestu uključuje primjenu metode prisile i neprijateljskih metoda, kao i postupke kažnjavanja i strogu kontrolu.

Osim što negativno utječu na dijete, takvi postupci nepovoljno djeluju i na odnos roditelja i djeteta tako što uzrokuju brojne sukobe u čijoj se pozadini nalazi manjak topline i bliskosti. S druge strane, pozitivan utjecaj na razvoj djeteta imat će oni roditelji koji su svome djetetu dopuštali donošenje samostalnih odluka i razvoj autonomije, uz nenapadno i odmjereno nadziranje njegova slobodnog vremena i okoline. Samostalno donošenje odluka u adolescenciji bitan je preduvjet za izgradnju neovisnog i samouvjerenog pojedinca sigurnog u svoje postupke, što je bitna karakteristika samoaktualizirane i uspješne odrasle osobe (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Naposljetku, kao neizostavne oblike roditeljskog ponašanja u svrhu postizanja željenih odgojnih ciljeva valja istaknuti nadzor, poticanje razvitka obostrane komunikacije, upućenost u školske obveze i učenje, međusobno poštovanje, ljubav te disciplinu. Povrh tih, ključna je i potpora samostalnosti, a kombinacija navedenih postupaka pomaže održavanju kvalitetnog odnosa roditelja i djeteta, posebice u razdoblju adolescencije, koji stvara osnovu međusobnog

odnosa u kasnijim životnim razdobljima koja sa sobom donose mnoge promjene, žrtve i kompromise (Čudina-Obradović i Obradović, 2006 prema Chen i Kaplan, 2001).

2.3. Odrastanje i sazrijevanje djeteta

2.3.1. Razdoblje adolescencije

Odrastanje je zahtjevan proces sazrijevanja pojedinca u razdoblju od rođenja do postizanja zrelosti, kada on postaje sposoban samostalno prihvatiti odgovornosti i obveze koje su neizostavan dio svakodnevnog života. Odrastanje djeteta odvija se u određenim fazama razvoja, a adolescencija kao jedna od njih označava bitan period čiji kraj označava početak odrasle dobi. Kao takva, adolescencija sa sobom donosi mnogobrojne izazove za adolescenta, kao i za njegove roditelje koji se po prvi puta susreću s određenim izazovima svoje roditeljske uloge i na taj način zauzimaju posve novu i drugačiju poziciju u odnosu na djetetove ranije faze odrastanja (Graovac 2010). Ovu tvrdnju podupire i istraživanje koje su provele Macuka i sur. (2023), a koje je pokazalo da roditelji djece predškolske i školske dobi s jedne strane te roditelji adolescenata s druge strane, potpuno drugačije percipiraju svoju roditeljsku ulogu, a ujedno je smatraju i mnogo izazovnijom u moderno doba, nego kada su sami bili djeca (Macuka i sur., 2023).

Iako postoje različita mišljenja o trajanju razdoblja adolescencije, najčešće se kao početak označava deseta, a kao kraj otprilike dvadeseta godina života. U trajanju tog izazovnog perioda pojedinac se susreće s nizom zadataka koje mora savladati ne bi li ostvario harmoniju sa svojom okolinom, ponajprije roditeljima koji se nalaze u njegovoj neposrednoj okolini. Jedna od bitnijih značajki adolescencije jest razvijanje neovisnosti i samostalnosti te postupno odvajanje od roditelja, što čini ovo razdoblje podjednako izazovnim i za jedne i za druge (Graovac 2010).

2.3.2. Roditelj adolescenta

Biti roditelj adolescenta znatno se razlikuje od roditeljstva u ranijim fazama djetetova razvoja; iz perspektive adolescenta, roditelje se doživljava kao ljude u srednjim godinama koji su, uspoređujući s roditeljima njegovih prijatelja, lošiji te neprestano prigovaraju i postavljaju pravila. Ovakav način razmišljanja nerijetko rezultira pojavljivanjem jaza između djeteta i roditelja čije je prevladavanje otežano zbog oscilacije adolescenta između zrelog i nezrelog

ponašanja. Iz perspektive roditelja, nerijetko se javlja osjećaj bespomoćnosti i potreba postavljanja jasnih granica. Međutim, izrazito je važno da roditelj pravovremeno spozna kakve granice trebaju biti i na koji ih način postaviti; ne prečvrste, a s druge strane dovoljno jasne i čvrste da ne prođu neopaženo. One su bitne upravo iz razloga što bez njih adolescent iskorištava preveliku slobodu jureći u nova iskustva, istovremeno misleći da njegovim roditeljima nije dovoljno stalo; dovodi samoga sebe u sukobe ili opasne situacije i provjerava hoće li njegovi roditelji to uočiti i adekvatno djelovati. Nadalje, ako roditelji pokazuju pretjeranu zabrinutost i pridaju previše pažnje djetetu u razdoblju adolescencije, tada oni njemu ne pomažu, već odmažu u procesu odrastanja (Graovac, 2010).

S druge strane, ako se dijete neprestano izlaže kritikama i onemogućava da samostalno djeluje, već se djeluje umjesto njega, povećava se prethodno spomenuti jaz, kao i međusobne nesuglasice i nerazumijevanje (Graovac 2010). Međutim, iako roditelji nerijetko znaju primijeniti pogrešne postupke u odgoju adolescenta, ne smije se zanemariti činjenica da i oni sami doživljavaju značajnu promjenu u svojim životima; njihovo dijete sazrijeva, počinje manje ovisiti o njima i donosi samostalne odluke, mijenja ljude u svojoj okolini, kao i određena mišljenja, stavove i postupke. Bitno je da roditelji puste dijete da odrasta i stvara svoj put. Pogreške su neizostavni dio životnog puta svakog pojedinca, a posebice onih koji tek sazrijevaju i uče se samostalno postupati; dijete se pritom ne smije pretjerano kontrolirati, ali ga se s druge strane ne treba ni olako “pustiti” (Graovac 2010).

Macuka i sur. (2023) ističu kako je roditeljstvo u današnje vrijeme mnogo osjetljivije i izazovnije, posebice iz pozicije roditelja adolescenta, upravo zbog okoline i njezina utjecaja te navode kako je u ranijim vremenima okruženje, ali i samo odrastanje, bilo sigurnije. U današnje je vrijeme posebno izražena niska razina samostalnosti djece, ali i dvojbe vezane uz poimanje vrijednosti i izgradnju vrijednosnog sustava, prvenstveno jer djeca danas imaju pristup svemu, uz blago postavljene ili nepostojeće granice. Osim toga, valja istaknuti i nepostojanje autoriteta van obitelji, s obzirom na prijašnje generacije koje su veliko strahopoštovanje imale prema učiteljima. U današnje je vrijeme situacija drugačija, a tome potpomaže i prekomjerno korištenje društvenih mreža, mogućnost neprestane virtualne komunikacije te nasilje koje se nerijetko pojavi kao rezultat istog (Macuka i sur., 2023).

2.3.3. *Prijelaz iz adolescencije u odraslu dob*

U moderno doba 21. stoljeća do izražaja je posebno došlo razvojno razdoblje koje se nalazi između adolescencije i odrasle dobi, poznato kao *odraslost u nastajanju* (Berčić, Erceg 2019), a predstavlja prijelaz iz kasne adolescencije u rane dvadesete godine života. Ovo je razdoblje izuzetno bitno za pojedinca u razvoju jer u njemu dolazi do značajnih životnih promjena, istraživanja, ali i brojnih prepreka te nestabilnosti; donose se odluke o karijeri i poslovnom aspektu života što kasnije dovodi do financijske neovisnosti te se važnost posvećuje i pronalasku odgovarajućeg životnog partnera s kojim se namjerava zasnovati vlastita obitelj. Glavni preduvjet donošenja ovih, ali i drugih bitnih odluka koje oblikuju život pojedinca je shvaćanje samoga sebe, tj. formiranje i razumijevanje vlastitog identiteta. Identitet pojedinca podrazumijeva posjedovanje određenih vrijednosti i stajališta te postavljene ciljeve kojima je isti ustrajno posvećen (Berčić, Erceg 2019 prema Berk, 2008).

Neizostavan utjecaj na život svakog pojedinca tijekom odrastanja imaju njegovi roditelji, pa je tako i ovo prijelazno razdoblje značajno s obzirom na potencijalne razlike u razmišljanju, percepciji i stajalištima pojedinca i njegovih roditelja te posljedično ubrzavanje ili usporavanje procesa odrastanja (Berčić, Erceg, 2019 prema Holden, 2010). Neke od tih razmišljanja roditelja odrasle djece navode i Macuka i sur. (2023) te ističu kako oni roditeljstvo shvaćaju drugačije u odnosu na današnje i nekadašnje vrijeme. Današnje je roditeljstvo karakterizirano slabom strukturom odnosa između članova obitelji, a dijete je ono koje dominira. Sve to nepovoljno se odražava na roditelje čije su granice nedostatne, čija pravila nisu ispoštovana te čiji je autoritet umanjen (Macuka i sur., 2023).

2.4. *Roditeljska kontrola*

Pitanje vrijedno razmatranja u prijelaznom razdoblju iz adolescencije u odraslu dob jest roditeljska kontrola. Osim što se može razlikovati u intenzitetu te biti visoka i niska, roditeljska kontrola može poprimiti i različite oblike. Naime, ako roditelj nastoji na bilo koji način regulirati i utjecati na društveni život djeteta (s kime provodi vrijeme, gdje ide, čime se bavi u slobodno vrijeme), onda je riječ o bihevioralnoj kontroli. S druge strane, ako se na bilo koji način, koji se može definirati kao manipulativan ili intruzivan, nastoji utjecati na dječje osjećaje, misli ili privrženost roditelju, tada je riječ o psihološkoj kontroli. Ovaj oblik podrazumijeva

postupke poput nametanja krivnje, uskraćivanje afekata ili omalovažavanja djetetovih osjećaja (Berčić, Erceg 2019 prema Barber, 2002).

Roditeljstvo koje u praksi ostvaruje ove oblike kontrole izuzetno je štetno za razvoj identiteta pojedinca u prijelaznom razdoblju iz adolescencije u odraslu dob; ne postoji mogućnost autonomije, a samim time ni sposobnost formiranja vlastitog identiteta i slike o sebi. Nadalje, nerijetko se kod mladih osoba odraslih s kontrolirajućim roditeljima javlja zastoje prilikom stvaranja obveza, kao posljedica razvoja neodlučne, ali i anksiozne orijentacije. Također, bitno je spomenuti i onu vrstu roditeljstva koja uključuje visoki stupanj angažiranosti i kontrole, zbog čega dijete nema mogućnost autonomije, a poznato je pod nazivom *helikopter* roditeljstvo. Iako su postupci roditelja u takvom stilu potaknuti brigom za uspjeh, kvalitetu života i dobrobit svoje djece, ono ostavlja brojne negativne posljedice na pojedinca u razvoju zbog svog intruzivnog i upravljajućeg karaktera, a kao primjer nekih navode se visoka razina depresije i nezadovoljstva životom (Berčić, Erceg, 2019).

Graovac (2010) u vidu roditeljske kontrole ističe da, ako su postavljene granice roditelja rigidne, a dijete je za svaki pokušaj odvajanja sankcionirano ili kažnjeno, tada je vezivanje djeteta, adolescenta, za vršnjačke skupine otežano. Dijete tada ostaje usamljeno i bez mogućnosti stvaranja prijatelja, zbog čega je "osuđeno" ili na vlastite roditelje, ili pak na neku vršnjačku skupinu koju ono ne bira, već koja ga je sama voljna prihvatiti. Iz tog razloga navodi se važnost primjerenosti roditeljske kontrole i postavljanja granica, koje je moguće ako je odnos među članovima obitelji stabilan, a to se ponajprije odnosi na međusobni odnos roditelja, tj. na njihov partnerski odnos. Iako se pod funkcijom obitelji veliki naglasak stavlja na podizanje djece, što ukazuje na važnost odnosa roditelja prema djeci, jedino one obitelji unutar kojih dominira kvalitetan bračni odnos, jasna raspodjela uloga, granice i stav prema autoritetu, mogu pozitivno djelovati na odrastanje djeteta i uspješno razrješenje njegova traganja za identitetom (Graovac, 2010).

2.5. Roditeljstvo u različitim životnim razdobljima

2.5.1. Roditeljstvo i srednja odrasla dob

U kontekstu roditeljstva i odgoja u razdoblju kada su djeca na putu k odrasloj dobi ili se već nalaze u tom stadiju, srednja životna dob karakteristična je po generativnosti koja se može opisati kao svojevrsna briga za stvaranje, ali i za vođenje nove generacije te pronalaženje smisla

života u istom (Lacković-Grgin, 2010 prema Erikson, 1984). Primjeri navedenog ponajviše se očituju u nastojanjima da se sinovi i kćeri što bolje ostvare u profesionalnom i materijalnom aspektu života i postignu povoljan status; očevi svojim sinovima pomažu u stjecanju materijalnih dobara, dok su majke potpora svojim kćerima u postizanju obrazovnih i profesionalnih ciljeva. Međutim, kada odraslo dijete ne postupi u skladu s roditeljskim očekivanjima i nastojanjima, u njihovom će se odnosu javiti ambivalencija koja može negativno utjecati na zadovoljstvo roditeljskom ulogom. Ako je uz spomenuta odstupanja od roditeljskih nastojanja prisutna i razlika u vrijednostima i stavovima, tada u odnosu može doći i do konflikta koji slabe povezanost i bliskost između roditelja i djeteta (Lacković-Grgin, 2010).

Nadalje, kada odrasla djeca napuste roditeljski dom, kod roditelja se, osim zadovoljstva životom, također može smanjiti i zadovoljstvo roditeljstvom, a ta je pojava poznata pod nazivom *sindrom praznog gnijezda*, a smatra se i razdobljem roditeljstva bez djece. Međutim, istraživanje provedeno na otoku Korčuli koje je obuhvaćalo žene iz grada i one iz manjih mjesta na otoku pokazalo je da zadovoljstvo životom nakon odlaska odrasle djece opada samo kod majki koje imaju stereotipno shvaćanje svoje majčinske uloge, tj. kada se, s obzirom na stereotipne karakteristike roditeljske uloge, izgubi potreba istu svakodnevno izvršavati, zadovoljstvo roditelja značajno opada (Lacković-Grgin, 2010).

S druge strane, kod zaposlenih majki s visokim stupnjem obrazovanja ta je promjena značajna u pozitivnom smislu jer povećava stupanj zadovoljstva životom, budući da se tada majka može posvetiti onim aktivnostima koje su možda prethodno bile zapostavljene zbog roditeljske obveze i brige o djeci (Lacković-Grgin, 2020 prema Neugarten, 1970). S tim u svezi, Raup i Myers (1989 prema Black and Hill, 1984) podupiru prethodno navedeno, opisujući slučajeve u kojima žene, majke, situaciju *praznog gnijezda* ne doživljavaju tragičnom, budući da su novonastalu situaciju i dodatno slobodno vrijeme shvatile kao priliku za osobni rast i razvoj.

Nadalje, bez obzira je li dijete otišlo iz obiteljskog doma ili ne, one žene koje su uz majčinsku ulogu, koja odrastanjem djeteta postaje manje "potrebna" ili značajna, samostalno radile na razvitku i neke druge, paralelne uloge, bile su manje povrijeđene tom činjenicom nego li one žene kojima se identitet zasnivao isključivo na ulozi majke i izvršavanju majčinskih dužnosti (Raup i Myers 1989). Također, na razvijanje *sindroma praznog gnijezda* ima i stupanj zaposlenosti, što ističu Raup i Myers (1989 prema Powell, 1977) ukazujući na činjenicu da majke zaposlene na puno radno vrijeme imaju najmanju šansu podlijevanja razvitku istog,

nakon kojih slijede majke zaposlene na pola radnog vremena, a na posljednjem mjestu, uz najveću šansu razvijanja *sindroma praznog gnijezda* imaju nezaposlene majke.

2.5.2. Roditeljstvo i starija životna dob

Starija životna dob sa sobom donosi slabljenje psihičkih, kao i fizičkih funkcija osobe, ali ujedno i potencijalno smanjenje socijalne mreže te niži stupanj materijalnog položaja. Zbog ovih i sličnih promjena, ljudi starije životne dobi nastoje svojem životu pridati smisao i održati ili obnoviti zadovoljstvo vlastitim životom koristeći se dvama načinima; prvi je bihevioralni, a podrazumijeva održavanje funkcioniranja na određenim razinama i zadržavanje djelovanja u nekim ulogama, poput roditeljske. Drugi je način kognitivni, a očituje se u retrospektivnom obliku kojim osoba analizom izlučuje ono u čemu je postigla uspjeh i na taj način postiže željeni integritet.

S druge strane, ako retrospektivnom analizom izlučuje samo neuspjele i loše događaje, kod osobe se javlja očaj. U kontekstu roditeljstva, ako se isto u starijoj životnoj dobi ocijeni kao neuspješno, javlja se žaljenje zbog nemogućnosti promjene (Lacković-Grgin, 2010).

Ljudi starije životne dobi svoj izvor zadovoljstva uglavnom pronalaze u obitelji i društvu; od iznimne im je važnosti emocionalna potpora svoje (sada već odrasle) djece, a provođenje zajedničkog vremena u njima pobuđuje radost. Svoju djecu, uz ostale članove obitelji, doživljavaju kao oslonac u slučaju potrebe te sama obitelj ima zaštitnu funkciju (Zahava i Bowling, 2004).

U odnosima između roditelja starije životne dobi i odrasle djece nerijetko se mijenja način shvaćanja samog koncepta roditeljstva i provođenja istog u praksi. Treba istaknuti kako je prethodno spomenuti odnos u zapadnom svijetu obilježen kao osjetno emocionalniji nego u davnijim vremenima. S druge strane, neka su društva karakteristična po održavanju toga odnosa na distanci, budući da svaka generacija vodi nezavisan život.

Nadalje, postoje i one nešto tradicionalnije kulture na Zapadu, primjerice u Grčkoj, gdje se stariji ljudi osjećaju osamljeno i napušteno ako žive odvojeno od svoje odrasle djece; oni su vođeni onom motivacijom za roditeljstvo u čijoj se osnovi nalaze očekivanja da će njihova djeca kao odrasli ljudi, živjeti s njima i o njima skrbiti. Međutim, ta su očekivanja nerijetko neispunjena zbog ekonomskih neprilika koje uzrokuju svojevrsni raspad tradicionalnih

zajednica i društvenih odnosa u njima, a samim time roditelji postaju nezadovoljni i razočarani svojom pozicijom (Lacković-Grgin, 2010).

S druge strane, ako pak roditelji i odrasla djeca žive u istom kućanstvu i njihova su očekivanja s te strane ispunjena, nezadovoljstvo je i dalje prisutno ako su djeca često okupirana vlastitim obvezama (Lacković-Grgin, 2010). Međutim, postoje i oni slučajevi u kojima stariji roditelji i njihova djeca žive zajedno jer su im djeca, iako odrasli ljudi, nesposobna brinuti se sami o sebi. Do takve situacije dolazi kada se djeca prvotno nikada nisu ni osamostalila, tj. otišla iz roditeljskog doma, ili su pak to učinila, ali su se zbog poteškoća nastalih iz toga koraka (ili drugih neuspjelih životnih pothvata) ipak bila primorana vratiti doma (Lacković-Grgin, 2010).

Kada se radi o ekonomski razvijenim zemljama Zapada, odrasla djeca i njihovi stari roditelji žive zajedno u slučajevima kada su roditelji bolesni, siromašni ili udovac/udovica. Zanimljivo je istaknuti i to da, ako njihova djeca imaju potomke, briga o njima kada majka ili otac nisu u mogućnosti od iznimne je važnosti jer pridonosi boljitku starijih ljudi; aktivno sudjelovanje u ulozi bake/djeda u starijoj životnoj dobi znatno povećava zadovoljstvo životom (Lacković-Grgin, 2010 prema BOLSA, Lehr i Thomas, 1987).

2.6. Prazno gnijezdo i drugačiji način života nakon odlaska djece

2.6.1. Što je prazno gnijezdo?

Razdoblje života roditelja koje karakterizira odlazak odrasle djece od obiteljskog doma poznat je pod nazivom *prazno gnijezdo*, a započinje odlaskom jedinog ili posljednjeg odraslog djeteta u obitelji (Raup i Myers, 1989). Ono što je u literaturi poznato kao *sindrom praznog gnijezda* odnosi se na reakciju roditelja na novonastalu promjenu i posve drugačije razdoblje u svojoj roditeljskoj ulozi. Roditelji, osobito majke, doživljavaju niz emocionalnih promjena koje mogu uključivati tugu, žalost, pa čak i depresiju, a potaknute su osjećajem gubitka dotadašnje najbitnije uloge u svojim životima (Raup i Myers, 1980 prema Borland, 1982). Taj *gubitak* roditeljske uloge najčešće stvara osjećaj praznine, što posljedično vodi preispitivanju vlastitog identiteta i ponovnom pronalaženju svrhe života.

Ovo razdoblje karakterizira i mnogo pomiješanih osjećaja kod roditelja, budući da se i oni sami po prvi puta susreću s time da svome odraslom djetetu više nisu potrebni; neprestana briga o tome je li njihovo dijete zbrinuto i kakva je kvaliteta njegova života nerijetko uzrokuje

anksioznost, stres i brigu, a kada se pokaže da dijete živi samostalno i uspješno održava svoju neovisnost, tada se roditelji mogu osjećati odbačeno i nepotrebno.

Međutim, nisu sve reakcije na odlazak odraslog djeteta od doma negativne; neki roditelji s užitkom promatraju svoje dijete kako samostalno korača svojim životnim putem te istovremeno uživaju u novonastaloj situaciji gdje, možda po prvi puta, mogu iskusiti slobodu i ne snositi odgovornost za nečije životne korake i odabire. To detaljno objašnjavaju Mansoor i Hasan (2019 prema Fingerman, 2002), i prikazuju koncept *praznog gnijezda* kao potpuno drugačiji; iako se podrazumijeva da će roditelji osjećati veliku promjenu u svojim životima s odlaskom svoje odrasle djece od obiteljskog doma, navode da takva promjena ipak ne vodi razvitku *sindroma praznog gnijezda*, već kod njih pobuđuje osjećaj slobode, veći stupanj bliskosti s partnerom, kao i želju za istraživanjem vlastitih mogućnosti i postavljanjem novih životnih ciljeva.

Na odnos između partnera u starijoj dobi, osim odlaska djece, utječe i njihov odlazak u mirovinu, što opisuje i Pernar (2010) te navodi kako se tada par mora prilagoditi novonastaloj situaciji i svojevrsnoj međuovisnosti koja nije održiva bez raspodjele odgovornosti i reorganizacije dnevne rutine. Starija dob i razdoblje mirovine podrazumijeva više zajedničkog vremena, u usporedbi s vremenom kada su i muškarac i žena bili zaposleni i kada su im se dani zasnivali na posve drugačijim obvezama. Muškarci najčešće postaju više usredotočeni na sadašnjost te ih osjećaj moći i dominacije tada manje okupira, a postaju i više ovisni o svojim partnericama, zbog čega ih u novonastaloj situaciji više privlače obiteljska druženja. S druge strane, žene pak postaju usmjerene na odnose izvan ograničenog obiteljskog kruga. Unatoč tome, jedna od glavnih karakteristika braka u starijoj dobi jest upravo jak osjećaj bliskosti i međusobne povezanosti (Pernar, 2010). Također, u slučaju da se odrasla djeca odluče vratiti u obiteljski dom, ta nerijetka praksa, zbog koje su poznata pod nazivom *boomerang djeca*, može narušiti bračno zadovoljstvo i tek uspostavljene socijalne aktivnosti partnera. Ono što konkretno može uzrokovati sukob jest potreba za ponovnim definiranjem uloga, kao i načina komunikacije, s obzirom da povratnik želi da se prema njemu ophodi kao prema odrasloj osobi (Pernar, 2010).

Nadalje, u objašnjenju *praznog gnijezda* Mansoora i Hasana (2019) bitno je spomenuti kako se i odnos djeteta i roditelja uvelike poboljšava nakon djetetova odlaska zbog toga što spomenuti odnos više nije svakodnevno izložen nesuglasicama i stresnim situacijama koje proizlaze iz zajedničkog života, a to je potvrdilo i istraživanje koje je uključivalo žene u

dvadesetima, koje su živjele samostalno i odvojeno od svojih majki, i njihove majke u četrdesetim godinama života čiji je međusobni odnos tada bio mnogo prisniji i kvalitetniji (Mansoor i Hasan, 2019 prema Fingerman, 2002).

Treba naglasiti kako i pozitivne reakcije na *prazno gnijezdo* katkada na kraju ipak vode svojevrsnom konfliktu kod roditelja koji se očituje u osjećanju krivnje što se za odraslim djetetom ne tuguje toliko, koliko se pak osjeća olakšanje zbog njegova odlaska (Raup i Myers, 1980).

2.6.2. Prilagodba i reorganizacija života

Prvi korak k prilagodbi odlaska posljednjeg ili jedinog djeteta od obiteljskog doma je priznati da isti predstavlja značajni prijelazni događaj u životu svake obitelji, koji od njezinih članova zahtijeva preispitivanje i redefiniranje uloga i prihvaćanje novonastale situacije. Važno je istaknuti da će ženama koje su svoj identitet temeljile isključivo na ulozi majke odlazak djeteta predstavljati mnogo više stresa nego onim ženama koje su se, uz majčinsku, posvetile razvijanju i drugih uloga, poput bračne i profesionalne, ponajprije zato što imaju mnogo manje izvora snage za suprotstavljanje stresnim situacijama (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Nadalje, primarna se zadaća žene u prijašnjim naraštajima uglavnom odnosila na reprodukciju i roditeljsku ulogu, zbog čega se pojava menopauze ili drugih uzročnika nemogućnosti reprodukcije shvaćala stereotipnim elementom kasne srednje dobi, a samim time i osobnim neuspjehom te katastrofalnim gubitkom. U novije vrijeme, identitet žene ne ovisi samo o njevoj majčinskoj ulozi, već se temelji i na osobnim postignućima u profesionalnom aspektu te aspektu osobne samoaktualizacije. Upravo je srednja dob razdoblje kada većina žena, ali i muškaraca, ima slobodu i mogućnost postići najviše u prethodno spomenutim aspektima zbog manje obveza i brige oko djece te bez sustavnih ograničenja redefinirati vlastitu ulogu u obitelji i društvu. Kasna srednja dob stoga se ne asocira ponajprije s “prestankom” roditeljske uloge kao u davnijim vremenima, već za veliki broj žena i muškaraca postaje dob najvećeg životnog zadovoljstva zbog nakupljenog životnog iskustva i razvijene vještine svladavanja raznih teškoća koji zajedno daju osjećaj sigurnosti i samopouzdanja za stvaranje novog ili izmjene postojećeg životnog usmjerenja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Čudina-Obradović i Obradović (2006 prema DeVries i sur. 1995; DeVries, Hostler i Watson, 2002) iznose rezultate istraživanja zadovoljstva životom onih roditelja čija su djeca napustila obiteljski dom, provedenog u SAD-u sa 147 majki i 114 očeva koji su imali djecu u dobi od 18

do 19 godina; istraživanje je pokazalo da su se roditelji prestali aktivno zanimati za djecu i taj interes usmjerili prvenstveno na sebe potražnjom novih uloga u novonastaloj situaciji i razvijanju te njegovanju novog odnosa s odraslom djecom; zbog smanjenja svakodnevne brige o djeci i veće količine slobodnog vremena, povećalo im se i životno zadovoljstvo. Međutim, životnom je zadovoljstvu također uvelike pridonosio dobar i kvalitetan odnos s djecom, a najviše radosti u toj životnoj dobi osjećali su prilikom iščekivanja unuka. Nadalje, istraživanje je pokazalo i veće zadovoljstvo bračnim životom, ali treba naglasiti da isto nije zajamčeno ako supružnici ne njeguju iste životne i bračne vrijednosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006 prema Hagen i DeVries, 2002).

3. Metodologija

3.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja jest roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece, a uključuje različite aspekte odnosa između roditelja i djece u razdoblju njihova osamostaljivanja, točnije u vremenu kada ona postupno postaju neovisna o svojim roditeljima i postižu samostalnost. To se razdoblje proteže od adolescencije pa sve do rane odrasle dobi kada se mladi suočavaju sa svijetom odraslih i obvezama unutar istog. Odabir ovog predmeta istraživanja temelji se ponajprije na zanimanju za roditeljstvo i izazove koje donosi sa sobom u sklopu raznih životnih promjena, ali i u sklopu promjene obiteljske strukture i međusobnih odnosa njezinih članova. Osim toga, odabir se temelji i na interesu za emocionalna stanja roditelja i djece, budući da put k samostalnosti predstavlja izazovan proces za sve u njega uključene. Ovaj predmet istraživanja pruža mogućnost ispitivanja uloge roditelja i njihovih iskustava prilikom sudjelovanja u procesu postizanja samostalnosti njihova djeteta, a samo istraživanje važno je jer obuhvaća prijelazno razdoblje u njihovim životima i odnosu te pokazuje kako primjena različitih roditeljskih stilova i postupaka može oblikovati način na koji dijete rješava probleme i suočava se s izazovima kao odrasla osoba.

3.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati roditeljsko iskustvo osamostaljenja djece, odnosno načine pripreme na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, prilagodbu na djetetov odlazak iz obiteljskog doma i održavanje odnosa s djetetom te reorganizaciju vlastitog načina života nakon djetetovog odlaska.

3.3. Istraživački zadaci

U skladu s prethodno navedenim ciljem postavljena su tri istraživačka zadatka:

1. Ispitati roditeljsko iskustvo pripreme na djetetov odlazak iz obiteljskog doma.
2. Ispitati roditeljsko iskustvo prilagodbe na djetetov odlazak iz obiteljskog doma i održavanja odnosa s djetetom.
3. Utvrditi roditeljsko iskustvo reorganizacije vlastitog načina života nakon djetetovog odlaska.

3.4. Metoda i uzorak

Sukladno cilju istraživanja i postavljenim istraživačkim zadacima provedeno je kvalitativno istraživanje s metodom polu-strukturiranog intervjua. Polu-strukturirani intervjui sastoje se od protokola u kojem su postavljene konkretne istraživačke teme i istima odgovarajući slijed pitanja. Osim što prethodno određena struktura intervjua istraživaču osigurava kontrolu, za provedbu ovog istraživanja metoda je relevantna i zbog mogućnosti odstupanja od iste, tj. postavljanja potpitanja, što je pri njejoj provedbi omogućilo temeljiti uvid u iskustvo roditeljstva u periodu osamostaljivanja djece.

Za potrebe ovoga istraživanja osmišljen je protokol od tri dijela koja ujedno predstavljaju i tri tematske cjeline: Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, odlazak djeteta i prilagodba roditelja te *prazno gnijezdo* i reorganizacija života. Svaka tematska cjelina sastoji se od unaprijed određenih pitanja koja su prilikom provođenja intervjua omogućila i modifikacije u kontekstu postavljenih potpitanja.

Uzorak istraživanja čini ukupno 10 sugovornika, tj. 5 bračnih parova. Opća pitanja koja su prilikom provođenja intervjua prethodila trima tematskim cjelinama uključivala su informacije o njihovoj dobi, broju djece i njihovoj dobi te godine u kojima je/su njihovo/a dijete/ca napustilo/a obiteljski dom. Raspon godina sugovornika je od 50 do 64. Od 5 bračnih parova, tri imaju po jedno dijete, dok preostala dva imaju dvoje djece. Raspon njihovih godina je od 22 do 36. Naposljetku, valja istaknuti da je većina bračnih parova sugovornika ostala sama djetetovim odlaskom na studij, točnije kada je dijete imalo 18/19 godina, osim u slučaju jednog bračnog para s dvoje djece, gdje je jedno dijete napustilo obiteljski dom u 24. godini života.

Uzorak istraživanja sažeto je prikazan u sljedećoj tablici:

Tablica 1. Uzorak istraživanja

Sugovornici	Dob	Broj djece	Dob djeteta/ce	Dob djeteta/ce u vrijeme odlaska iz obiteljskog doma	Mjesto i vrijeme održavanja intervjua	Trajanje intervjua
S1 (majka/otac)	56/57	Jedno	34	18	Zadar, 12.07.2024.	52 min
S2 (majka/otac)	50/50	Jedno	29	19	Zadar, 15.07.2024.	66 min
S3 (majka/otac)	55/62	Dvoje	28 i 36	19 i 24	Zadar, 22.07.2024.	33 min
S4 (majka/otac)	64/64	Jedno	32	19	Zadar, 26.07.2024.	26 min
S5 (majka/otac)	50/52	Dvoje	22 i 25	19 (oboje)	Zadar, 11.08.2024.	32 min

3.5. Prikupljanje i obrada podataka

Ostvarivanje kontakta sa sugovornicima bilo je omogućeno zahvaljujući zajedničkim poznanicima. Uzorak istraživanja je namjeren i temeljen je na ciljanim sugovornicima, tj. bračnim parovima s kojima je prvi kontakt ostvaren telefonskim pozivom ili mobilnom aplikacijom WhatsApp.

Intervjui su provedeni tijekom srpnja i početkom kolovoza 2024. godine u Zadru. Svi su intervjui provedeni uživo, tri u obiteljskom domu ispitanika, a preostala dva na javnom mjestu prikladnom za razgovor. Intervjui su popratno snimani osobnim mobilnim uređajem istraživačice na kojem se nalazi aplikacija za snimanje zvuka, a raspon trajanja istih je od najkraćih 26 minuta do najdužih 66 minuta. Unatoč primjetnoj razlici u trajanju najkraćeg i najdužeg intervjua, sva su pitanja protokola detaljno odgovorena, a potrebe intervjua zadovoljene. Nakon provedbe intervjua i pohrane u zvučnom obliku na mobilnom uređaju istraživačice, isti su transkribirani i naposljetku kodirani u programu MS Teams na osobnom računaru istraživačice. Tematske cjeline dobivene deskriptivnim i tematskim kodiranjem uključuju: *Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, Odlazak djeteta i prilagodba roditelja te Prazno gnijezdo i reorganizacija života.*

Prilikom provedbi intervjua velika je pažnja posvećena načelima istraživačke etike i poštivanju istih. Budući da su se svi intervjui provedeni uživo, ispitanicima je prije samog početka podijeljena *Obavijest o istraživanju* i *Suglasnost o sudjelovanju u istraživanju* u kojima im je ukratko pojašnjena tema istraživanja i svrha njegova provođenja, postupak provedbe intervjua i transparentnost u vidu zajamčene anonimnosti. Svojim potpisom ispitanici su pristali na sudjelovanje u istraživanju, a identitet istih poznat je isključivo istraživačici. Prilikom navođenja citata u raspravi, identiteti su prikazani kraticama (S1, S2, S3, S4, S5), a audio snimke i transkripti istih pohranjeni su na adekvatan i siguran način, čime je ispitanicima zajamčena povjerljivost podataka.

4. Analiza i interpretacija rezultata

Iskustvo roditeljstva u periodu osamostaljivanja djece istraživalo se unaprijed određenim protokolom koji je s obzirom na istraživačke zadatke podijeljen u tri zasebne tematske cjeline. Osim dijela s općim pitanjima koja su istraživačici potrebna kako bi imala osnovne informacije o svojim sugovornicima, tematske cjeline koje su uslijedile nakon uključuju: *Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, Odlazak djeteta i prilagodba roditelja* te *Prazno gnijezdo i reorganizacija života*. Ovaj dio rada prikazuje rezultate istraživanja čija je interpretacija također grupirana u istoimene tematske cjeline. Međutim, interpretacija rezultata istraživanja unutar navedenih tematskih cjelina uključuje i pod teme, ovisno o sadržaju koji se unutar istih obrađuje sa sugovornicima.

Prva tematska cjelina, *Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma*, obrađuje cjelokupni proces pripreme roditelja na odlazak djeteta/ce, što ne uključuje samo njihovu psihičku pripremu već i konkretne postupke u danoj situaciji. Pod teme koje obrađuje su *Roditeljski pogled u budućnost* i *Priprema djeteta za samostalan život*. Sljedeća tematska cjelina, *Odlazak djeteta i prilagodba roditelja*, obuhvaća raspravu o osjećajima koje odlazak djeteta/ce pobuđuje kod roditelja, ali i različite načine na koje oni održavaju kontakt s njima, uključujući i razne zajedničke aktivnosti po njihovom povratku. Sukladno tome, ova tematska cjelina obrađuje pod teme *Osjećaji* i *Održavanje kontakta*. Naposljetku, treća tematska cjelina, *Prazno gnijezdo i reorganizacija života*, obrađuje temu nove svakodnevice koju roditelji imaju po odlasku djeteta/ce i životne promjene uzrokovane istom, kao i temu njihovog međusobnog, partnerskog, odnosa, ali i odnosa sa sada odraslim/om djetetom/com. Stoga, ovu tematsku cjelinu čine pod teme *Nova svakodnevica*, *Odnos supružnika* i *Odnos roditelja i odraslog/e djeteta/ce*. Svaka tematska cjelina, kao i njima prikladne pod teme, bit će podrobno obrazložene u nadolazećim poglavljima.

4.1. Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma

Interpretacija rezultata istraživanja u prvom poglavlju odnosi se na cjelokupni proces pripreme roditelja na odlazak djeteta iz obiteljskog doma, od početnih misli do konkretnih postupaka koje su primijenili ne bi li sam čin odlaska olakšali i sebi i djetetu. Ovaj je dio činio i prvu skupinu pitanja u protokolu intervjua koji je ukupno podijeljen na tri velika dijela, stoga i sama rasprava

započinje istoimenom tematskom cjelinom, obrađujući pod teme *Roditeljski pogled u budućnost* i *Priprema djeteta na samostalan život*.

4.1.1. Roditeljski pogled u budućnost

Iako odlazak djeteta/ce iz obiteljskog doma sam po sebi predstavlja veliku promjenu u životu svake obitelji, istome nužno ne mora prethoditi velika psihološka priprema i popratna razmišljanja unaprijed, što potvrđuju iskustva sugovornika. Bez obzira na svijest o tome što budućnost nosi i koje promjene u obiteljskom životu može donijeti, roditelji sugovornici nisu se pretjerano opterećivali odlaskom djece iz obiteljskog doma te im je cjelokupni proces pripreme ponajprije obuhvaćao konkretne postupke neposredno pred odlazak, a koji nisu psihološke prirode, poput primjerice pakiranja stvari. Svi roditelji sugovornici naveli su da se nisu pripremali tako što su razmišljali o samom činu odlaska, bez obzira na to što su bili svjesni da će taj dan doći, jer im se aktivno razmišljanje o istom nije činilo potrebnim te su ideji pristupali bez straha i neopterećeni.

... svaki roditelj razmišlja da će doći taj trenutak i da zapravo trebamo bit sretni da se dijete može osamostaliti i da se odlučuje na takav korak... meni je bilo to, nije mi bilo zastrašujuće, nisam se toga bojala (S1 – majka).

Ja nisam baš bila opterećena time. Onako, kako su odrastali, nisam se previše time opterećivala ni razmišljala o tome (S3 – majka).

Ni u jednom trenutku nije bio strah ono sad joj kako će ona to, ne, nego ja sam bila sretna, ja sam bila vesela zapravo, da je ona sposobno, mlado biće koje može ići iz svog doma i da će nekakav svoj put krenut (S1 – majka).

S druge strane, pojedini su sugovornici istaknuli potrebu za brigom o konkretnim postupcima neposredno prije odlaska djeteta/ce, a koji uključuju ono neophodno za život poput pakiranja stvari, prijevoza, pronađenog adekvatnog smještaja i slično.

To je bilo kolektivno, znači od onog stresa tipa pakiranje, što sve treba, popis – što sve nosi, selidba, znači stan i to sve smo odradili (S1 – majka).

..to je bilo jednostavno spakovati i odvesti u Split. Ali smo se pripremali na njen ostanak tamo, plakali smo sedam dana (S2 – majka i otac).

Jedan bračni par sugovornika kazao je kako pak ni u tom pogledu nisu imali pretjerane brige, budući da su dobro poznavali sposobnosti i mogućnosti svoje kćeri, kao i postignutu razinu samostalnosti te im je bilo bitno jedino da adekvatno brine za sebe.

Kad je došao taj trenutak da smo vidjeli da će kćerka otići, jednostavno, budući da je bila samostalna u svim pogledima, nismo se previše s tim zamarali osim onih nekih uputa “daj pazi na sebe”, nije bilo ništa posebno (S3 – majka).

Ništa ona nije posebno tražila ni trebala. To je bilo poprilično bezbolno i jednostavno (S3 – otac).

Valja istaknuti kako između dvije navedene faze, razmišljanja o odlasku djeteta/ce dok je/su još u obiteljskom domu i poduzimanja konkretnih koraka prilikom ostvarenja samog čina odlaska, veliku ulogu ima i priprema djeteta/ce na samostalan život tijekom djetinjstva, ponajprije u njegovim ranijim fazama. Pri tome je važno spomenuti roditeljske stilove koji su detaljno prikazani u teorijskom dijelu rada, a u kontekstu razvijanja samostalnosti bitno je istaknuti za odgoj nepovoljno tzv. *helikopter* roditeljstvo s visokim stupnjem angažiranosti i kontrole te čija primjena u odgoju onemogućuje djetetu razvoj autonomije (Berčić, Erceg 2019).

U vidu poticanja razvitka samostalnosti i autonomije kod djeteta od ranog djetinjstva optimalnim roditeljskim stilom navodi se autoritativni, budući da se djetetu pruža autonomija u područjima gdje je ono u mogućnosti samostalno donijeti pojedine odluke, a istovremeno ga se potiče na izražavanje vlastitog mišljenja, želja i osjećaja (Čudina-Obradović i Obradović 2006). Kako su sugovornici pripremali svoje/u dijete/cu na samostalnost u ranijim fazama djetinjstva prikazat će se u sljedećem poglavlju.

4.1.2. Priprema djeteta na samostalan život

Nadovezujući se na prethodno spomenuto razvijanje samostalnosti kod djece, svi su sugovornici na neki način poticali svoju djecu na postupno razvijanje iste tijekom odrastanja. Zanimljivo je istaknuti kako nitko od sugovornika nije te postupke primjenjivao planski, već su se trudili pružiti adekvatne uvjete za djetetov pravilan razvoj, a i sami pokušavali biti dobar primjer onoga za što se zalažu. Poticanje samostalnosti ne mora nužno uključivati velike i objektivno značajne činove, već postupno oslobađanje dječje ovisnosti od pomoći roditelja, a s istim je najbolje započeti već od rođenja (Slunjski, 2013).

Nitko od sugovornika nije u svom odgoju primjenjivao drastične postupke koje bi natjeralo njihovo dijete na samostalno djelovanje, već su, prikladno dobi djeteta, zadavali one zadaće koje bi postupno potpomogle razvoju njegove autonomije. Ovdje je bitno naglasiti važnost kvalitetnog odnosa između roditelja i djeteta, budući da odnos u kojem se dijete može pravilno razvijati treba biti uzajamno uvažavajući i ispunjen povjerenjem. Jedna od sugovornica majki naglasila je da je svoje povjerenje prema kćeri i vjerovanje u njezino donošenje ispravnih odluka iskazala davanjem određene svote novca u vidu tjednog džeparca, kojim je kćer sama morala raspolagati.

Ne možeš ih pripremati unaprijed da budu samostalni nego svojim načinom odgoja, suradnje s njima i komunikacije s njima ih pripremaš da budu samostalni...nije to planski. Nitko planski to ne radi, nego odgojem, primjerom, nekim radom doma, to kasnije pomaže njihovom osamostaljenju (S4 – otac).

To su bile male doze kao u svakom odgoju, tako i taj dio je imao svoje mjesto. Da se sama brine o stvarima koje može, ako možeš nešto napraviti, napravi sam. Ako ne možeš, roditelj će. Ali dati su joj primjereni uvjeti i mogućnosti da bude samostalna tamo gdje je mogla sukladno godinama, situaciji, okolnostima. Bilo je toga dosta (S4 – otac).

...te sitne radnje su bile prvi, drugi razred osnovne...onda bi obično ili ona dovršavala nešto za ručak ili bi ja to već spremila ranije pa ona samo onda podgrije... Znači završavanje ručka, ako bi trebala nešto staviti prati, staviti prati pa ću ja kad dođem staviti sušiti ili obrnuto. Dosta rano, kao što sam i rekla, već i sa sedam je krenula što se njene sobe tiče, zaista sve, posteljinu skinula, odradila taj dio, počisti, usisaj, napravi, zajedno, same smo bile većinu vremena jer je on (otac) dosta bio odsutan, i onda je to išlo nekako, kao podrazumijeva se (S1 – majka).

Pušitali smo je samu u dućan, davali smo joj određenu količinu novca i ona je morala sama s njom...većinom smo na tjednoj bazi joj davali džeparac i ona je morala sama raspolagati s njim, ne bi joj više davali (S2 – majka).

Iako je svakom roditelju teško prihvatiti činjenicu da njegovo dijete odrasta i da mu, kao roditelj, u obavljanju svakodnevnih aktivnosti možda i nije više toliko potreban, iznimno je važno prepoznati kada djetetu uistinu treba pružiti pomoć, a kada je ono sposobno određenom problemu ili situaciji pristupiti samostalno, tj. na vrijeme spoznati kada treba odstupiti i djetetu

prepustiti djelovanje. Vrlo bitan element svakog odnosa jest upravo povjerenje te je, u vidu djetetove dobrobiti i kvalitete života, njegovo iskazivanje prema djetetu mnogo bolje od pretjerane roditeljske angažiranosti i kontrole, karakterističnih za *helikopter* roditeljstvo (Berčić, Erceg 2019).

Jedna je sugovornica majka naglasila da njezin suprug i ona nisu bdjeli nad djecom jer su prethodno postavljena obiteljska pravila svima bila dobro poznata, tj. u njihovoj se obitelji znalo što se smije, a što ne.

...nismo bili nad njima kao ovi današnji helikopter roditelji. Znali su što mogu, što ne smiju i razgovor je bio – pitanje, dozvola pa smo se dogovarali (S3 – majka).

Trudili smo se da je ne vežemo previše za sebe, da ne bude da ne može disati, mada je to teško s jednim djetetom jer ono, fokusiran si samo na nju, samo nju imaš (S2 – majka).

4.2. Odlazak djeteta i prilagodba roditelja

Istraživački se interes za drugu tematsku cjelinu razvio zbog postojanja različitih načina prilagodbe roditelja na odlazak djeteta/ce iz obiteljskog doma, što sa sobom nosi i razne emocije te načine prevladavanja istih. Valja istaknuti kako je ovaj dio intervjua kod svih sugovornika pobudio emocije koje je prilikom odgovaranja na pitanja istima bilo teško suspregnuti. Upravo iz toga proizašli su iskreni i živopisni odgovori koji su se kod većine sugovornika zasnivali na prolaznosti vremena i pomiješanim osjećajima zbog istovremene tuge uzrokovane odlaskom djeteta, ali i pozitivnim iščekivanjem u onim razdobljima kada je dijete trebalo doći doma. Rasprava u ovome dijelu obuhvaća period kada su djeca sugovornika napustila obiteljski dom, što se kod svih odnosi na 18. i 19. godinu života, točnije razdoblje odlaska na studij, osim u slučaju jednog bračnog para sugovornika čije je jedno dijete napustilo dom u nešto kasnijoj životnoj dobi. Uz različite emocije, fokus se u ovom dijelu rasprave postavlja i na načine održavanja kontakta između roditelja i djeteta/ce, što se, s obzirom na specifičnu situaciju ovih sugovornika, svakako i u doslovnom smislu može shvatiti kao održavanje povezanosti.

4.2.1. Osjećaji

Rasprava ove podteme koja je dio druge tematske cjeline, *Odlazak djeteta i prilagodba roditelja*, usmjerena je prvenstveno na različite emocije koje su sugovornici osjećali prilikom

odlaska, tj. izbivanja djeteta iz obiteljskog doma. Promjene u obiteljskoj strukturi uzrokuju promjene i u emocionalnom životu obitelji, što zatim može značajno djelovati na međusobne odnose njezinih članova, ali i na cjelovito funkcioniranje obitelji kao zajednice. Ono se potom održava i na ključne komponente obiteljskog života i zadovoljstvo istima (Bloom, 1985). Većina je sugovornika istaknula otežano prihvaćanje novonastale situacije koju su shvatili kao dugotrajni proces koji prvo treba prihvatiti, a tek se onda na istog nastojali naviknuti.

Značajan je iskaz jedne sugovornice majke koja je, kao jedan od načina nošenja s novonastalom situacijom, istaknula uzimanje dodatnih smjena na poslu, a slično u svom radu opisuju Raup i Myers (1989), ističući kako majke, kojima je dijete napustilo obiteljski dom, a zaposlene su na puno radno vrijeme, imaju najnižu šansu za razvijanje *sindroma praznog gnijezda*.

U jednom trenu si tu, u drugom nisi, pa je već ono, što ja uvek kažem, od djeteta došla do cure di je otišlo...di je ja nisan ni vidia (S1 – otac).

Meni je na početku bilo stvarno grozno kad je otišla, ali kako sam radila, prihvaćala sam i viška smjena da sam što manje kući i manje razmišljam o tome...poslije smo se privikli. Trajala je ta prilagodba, to prihvaćanje, dvi godine, sigurno (S2 – majka).

Pa što se tiče kćerke, odlazak na faks, razdvojenost, daljina, ne možeš je vidjeti, osjetiti blizinu njezinu...Bilo je dosta teško, nije bilo baš lako (S3 – otac).

S druge strane, posljednji je citat sugovornika oca značajan po tome što spominje osjećanje teških emocija u kontekstu razdvojenosti i daljine, što ukazuje na činjenicu da daljina kao čimbenik ima znatan utjecaj na osjećaje. Kao sljedeći primjer istog zapažanja navodi se specifična situacija jednog sugovornika oca čija je kćer, iako je napustila obiteljski dom, nastavila samostalni život u neposrednoj blizini istog, ali i drugi primjer sugovornice majke koja, osim udaljenosti, „težinu“ svojih osjećaja pripisuje i činjenici da je obiteljski dom napustilo prvo, žensko dijete s kojim je ona bila znatno povezana.

Mislim da je tu presudna blizina, ona je toliko blizu, toliko je sve to još povezano. Nije to drugi kontinent ili druga zemlja, ili druge kulture. Onda se teže priviknuti i uskladiti. Kad je fizička blizina onda nema osjećaja nekog pretjeranog odvajanja (S4 – otac).

Pa možda kod kćerke malo teže, s obzirom da je prvo dijete, žensko dijete, meni je bilo malo teže nego suprugu jer eto ode vam žensko društvo, ode vam nekakva čašica

razgovora, ode vam vaše prvo dijete...a kod sina je to bilo malo lakše jer je on i relativno blizu, češće je doma pa to nismo ni osjetili (S5 – majka).

Za mladu odraslu osobu koja je započela svoj put osamostaljenja iznimno je bitna obiteljska povijest i razdoblje djetinjstva u kojem se formira karakter i osobnost svake individue. Pri tome se naglasak stavlja na prihvaćanje, podržavanje i razumijevanje djeteta kako bi ono jednog dana moglo postati samosvjesno i samostalno te posjedovati znanje društvenog ponašanja, ispravna uvjerenja i sustav vrijednosti (Đuranović, Klasnić, Maras 2020). S tim u svezi, jedna je sugovornica majka naglasila osjećaj ponosa i svijest o vlastitom uspjehu zbog uspjeha njezine kćeri koji su zajedno prevladali „težinu“ tuge zbog odlaska.

...to je išlo vrlo glatko...ja znam 100% da mi nju na Marsu ostavimo, ona će se snaći...vjerojatno mi nismo taj dan ni spoznali što se događa pravo jer je to sve išlo tak, tak, tak...mi krećemo doma, bok-bok, ono najnormalnije kao da smo je ostavili negdje 20 km dalje i da će se ona vratiti i otišli smo kući, ok, i mislim da još to nismo osvijestili bili, ono skroz, nego tek možda ono, par dana kasnije, gledamo se ono kao “aha i to je to? Ok, dobro...” muk, tišina, onako sve malo prazno, sad odjednom nema tog trećeg pijata na stolu (S1 – majka).

A ponosna zato što znam da je išlo sve kako treba i da i dalje ide i da je to sad jedna mlada, snažna žena koja zna što hoće i da sve to što radi zaista sama uspijeva i baš sam preponosna da smo uspjeli zapravo napraviti jednog čovjeka od nje, kvalitetnog (S1 – majka).

4.2.2. Održavanje kontakta

Sljedeća podtema ove tematske cjeline odnosi se na različite načine održavanja kontakta, ali ujedno i povezanosti roditelja sa svojom djecom. Budući da se životne okolnosti većine sugovornika razlikuju, bilo je bitno ispitati na koje načine oni ostvaruju i održavaju kontakt i bliskost sa svojom djecom te kako se ono razlikuje od načina ostalih sugovornika. Od ukupno pet bračnih parova sugovornika, troje nije u mogućnosti vidjeti svoje/u dijete/cu na dnevnoj bazi zbog prevelike udaljenosti, već viđanja ostavljaju za posebne prilike i blagdane, zbog čega veći naglasak stavljaju na komunikaciju putem tehnologije te slanje paketa s, ponajviše,

prehrambenim sadržajem. Neovisno o tome žive li članovi obitelji u istom domu ili ne, one obitelji koje unutar sebe međusobno komuniciraju u mogućnosti su izražavati svoje osjećaje, potrebe, želje i brige, ali i rješavati potencijalne nedoumice i teškoće koje su sastavni dio života svake obitelji. Bitno je naglasiti da kvaliteta, jasnoća te učestalost komunikacije između članova obitelji uvelike određuje njezino ozračje (Ljubetić, Ercegovac, Vukušić, 2020).

Toliko često ne stigne dolaziti, ali ono, za ove blagdane obavezno, ljeti obavezno dvatri tjedna bude... i bude Božić, Uskrs, rođendan, i liti...ponekad ovako kad iskrsne neki vikend, kada je spajalica (S1 – otac i majka).

Falila je itekako, ali s druge strane, i ono iščekivanje, sad si sretan kad znaš da će doći, a još sretniji kad šalješ nešto do nje, k'o Božić svaki put kad nešto šalješ. Tako da su to ti trenuci, onda skužiš u tim momentima da ti fali kad joj šalješ nešto. Sve šalješ, a ne možeš sebe poslati, i dušu i tilo šalješ sa tim paketom, ali sebe fizički ne (S1 – majka).

Slali smo razne paketiće voća i povrća, nekako smo mislili, pošalješ joj određenu svotu novaca, a ona će to potrošiti na ono što joj treba, a neće kupiti hranu ili tako, pa smo joj slali nešto konkretno, ili skuhamo, zaleđeno, pogotovo za vikend (S3 – majka).

Sin i snaha, oni su 10 km od nas, ali viđamo se jednom tjedno ili možda čak jednom u dva tjedna, ovisi o njihovim obvezama, a čujemo se, tipkamo se, sličicu pošaljemo jedni drugima, što se radi, oni nama unuke, i tako. Gotovo svaki dan sa sinom iako je blizu, preko tehnologije. A sa kćerkom svaki dan pričamo, ona je ipak dalje. Kontaktiramo svakodnevno (S3 – otac).

Pokušavamo što češće. Telefonski svaki dan, možda i dvaput ako su neke stvari di im treba nešto riješiti, definirati...kćerka dolazi na svaka tri mjeseca, a sin je svaki vikend doma. Čim je starija, odraslija, sve manje i manje se viđamo fizički, ali se komuniciramo često (S5 – otac).

U odnosu na prethodno opisane situacije tri para sugovornika, jedan par ima specifičnu situaciju suprotne prirode, budući da njihova kćer živi prilično blizu lokacije njihova stanovanja, zbog čega su česta viđanja i komunikacija na dnevnoj bazi nezaobilazni. Posljednji par sugovornika također žive u istom gradu kao i njihova kćer, no zbog njezine trudnoće i tek započetog bračnog života, viđanja su nešto rjeđa, no upravo se zbog toga trude na dnevnoj bazi održavati komunikaciju putem tehnologije, što im omogućava upućenost u događanja u njenom životu.

Sve je rjeđe na ručku i dečko joj kuha, ali sve drugo je isto. Više puta tjedno dođe (S4 – otac).

Pričamo svaki dan tri put na dan, najmanje tri, a viđamo se jedan put tjedno, prosječno..., što ćemo za ručak, vezano za bebu, budući da je trudna, jel' je nešto muči, jel' je nešto boli... teme iz svakodnevnog života i ako ima nekakvih problema tipa kako riješiti, uglavnom svakodnevni život (S2 – majka).

Bitno je naglasiti da funkcionalne i zdrave obitelji stvaraju zdravo i poticajno okruženje u kojemu se veliki naglasak stavlja na komunikaciju i njezinu kvalitetu, dok jednosmjerna i neizravna situacija između članova obitelji može dovesti do brojnih obiteljskih problema, nedostatka intimnosti, kao i do slabe povezanosti u emocionalnom smislu (Ljubetić, Ercegovac, Vukušić, 2020).

Održavanje međusobne povezanosti ne odnosi se samo na međusobno komuniciranje, već i na kvalitetno provođenje zajedničkog vremena. Obiteljsko vrijeme ima mnoštvo prednosti, s posebnim naglaskom na jačanje emocionalne veze i međusobno podržavanje članova. Ono se može odnositi na svakodnevne aktivnosti poput zajedničkog objedovanja ili kuhanja, kupovine te ostalih kućanskih zadataka, ili pak može uključivati zajedničke šetnje, izlete ili zabave, kojima se također potpomaže razvitak uzajamnog povjerenja i bliskosti (Zabriskie i McCormick, 2003). S tim u svezi, zanimalo me na koji način roditelji i djeca provode vrijeme zajedno te ima li razlike u istom u onim obiteljima čije je dijete daleko od obiteljskog doma te onih čije dijete živi u istom gradu. Većina je sugovornika istaknula kako se zajedničko vrijeme zasniva na svakodnevnim, uobičajenim aktivnostima i temama.

Kada je tu onda je to ono klasika...jutarnja kava, ručak ili...volimo izaći vani, ili ručak ili večera tako da ne ispadne da mama samo kuha pa ne stigne pričati od tog kuhanja, onda baš volimo otići vani da nas malo drugi počaste da se mi možemo posvetiti jedan drugome kroz razgovor i ovaj...i tako nekako planiranje, razmišljanje, neke budućnosti ili se dotičemo tema dido/baka kako su oni pa se ide u posjet jednim pa drugim didama i bakama i tako... uglavnom su to mislim, nekako, te, te teme kao i svi, svakodnevne (S1 – majka).

Normalno, jedan normalan odnos. Odemo na kupanje, koncert, kao što smo i prije radili. Jedan svakodnevni, normalan život, ne bi ništa posebno izdvajao. Obično su to ručkovi, sami s prijateljima ili tako” (S4 – otac).

Sad smo dva vikenda za redom bili zajedno na selu. Pričamo s didom, bakom, svi zajedno (S2 – majka).

Jedna je sugovornica majka istaknula planiranje zajedničkog vremena unaprijed s ciljem maksimalnog iskorištavanja istog, uz uobičajene zajedničke aktivnosti po kućanstvu.

Uz ono ostalo, obavljanje tih nekih kućanskih poslova su i neki zajednički izleti, kupanja, sad ima više tih izleta nego prije, kad su bili doma. Sad se to vrijeme kada su doma pokušava maksimalno iskoristiti i to na način da imamo plan. A i oni čim su dulje van svoje rodne kuće, više cijene vrijeme kad se vrate na neki period (S5 – majka).

4.3. Prazno gnijezdo i reorganizacija života

Rasprava u posljednjoj tematskoj cjelini zasniva se na istraživačkom interesu za koncept *praznog gnijezda* i specifičnostima koje donosi u odnosu na novonastalu svakodnevicu, međusobni odnos supružnika, kao i odnos roditelja i odrasle djece. Te su specifičnosti obrađene u obliku istoimenih podtema ove tematske cjeline.

4.3.1. Nova svakodnevica

Prazno gnijezdo razdoblje je života roditelja koje započinje odlaskom jedinog ili pak posljednjeg djeteta iz obiteljskog doma, a ujedno je i vrijeme kada roditeljska uloga poprima posve novi oblik (Raup, Myers 1989). Iako se najčešće vezuje uz osjećaje tuge i usamljenosti, *prazno gnijezdo* za roditelje ujedno vrlo često predstavlja priliku za uživanje u novonastaloj situaciji, potaknuto osjećajem slobode i mogućnostima za postavljanje novih životnih ciljeva. Njihova je svakodnevica, u odnosu na onu na koju su navikli za vrijeme zajedničkog stanovanja s djetetom/com, po odlasku djeteta/ce znatno drugačija te podrazumijeva određenu prilagodbu, kao i ispitivanje vlastitih mogućnosti i prilika u istoj (Mansoor i Hasan 2019). Jedna je sugovornica majka naglasila promjenu u vidu drugačije dnevne rutine i vidnog nedostatka još jednog člana kućanstva, ali i u vidu reorganizacije svoga vremena, budući da je za vrijeme zajedničkog stanovanja s djetetom ono prvenstveno bilo podređeno potrebama istog, što je potvrdio i još jedan par sugovornika.

Sad odjednom nema tog trećeg pijata na stolu, nema jutro-popodne, pa kad ti je škola, pa sad mora biti ručak, pa kad navečer dođe - tad je večera, ili jel' otišla, jel' izlazi vani,

kad dolazi... one uobičajene roditeljske, srednjoškolske muke i sad je tu malo muk nastao, nekakva tišina (S1 – majka).

Glavna razlika je što si se morao organizirati na način da potrebe djeteta budu sve podmirene, a da ti ove profesionalne isto budu, znači morao si biti dosta dobro organiziran, znači nije bilo...nije smjelo biti propusta u organizaciji svakodnevice...od kuhanja, pripremanja. Sve je unaprid bilo organizirano (S1 – otac).

Skroz drugačije, sad imaš svoj mir, red. Imali smo i tad, ali smo tad sve to morali uklapati s njenim, odlascima na trening, sviranjem, velika je razlika...(S2 – majka).

Sugovornica raspravu o novoj svakodnevici nastavlja nadovezujući se na mogućnosti i prilike koje sada ona i njezin suprug imaju te koje, iako su moguće upravo zbog odlaska djeteta, ipak predstavljaju prednost u toj novonastaloj situaciji što je, također zajedničko i ostalim sugovornicima. Mansoor i Hasan (2019 prema Fingerman 2002) navode da takva promjena ne vodi nužno razvitku *sindroma praznog gnijezda*, već kod roditelja pobuđuje osjećaj slobode i predstavlja novo životno razdoblje u kojemu je roditeljima dopušteno usporiti i fokusirati se na sebe.

...i odemo prošetati, što prije nismo mogli...imamo i pasića, sad nam je on zamjena. Dobro smo mi to vrime sad rasporedili, uspori čovjek, stariji si... prije mi je tribalo uru vrimena za nešto napraviti, sad mi treba uru i pol, pa se i time popuni vrime...A onda opet, kad se vratila, onda smo se mi bili navikli na mir, na tu našu samoću i onda je opet bilo oscilacija (S2 – majka).

Manje posla, tu se lakše privikne svaka mama i svaki tata. S vremenom kao roditelj dobiješ više vremena za sebe, što u tom trenutku ne shvaćaš. Uvijek je tu bila srednja škola i pomoć oko škole, pa njihove sportske aktivnosti, trening tu, trening tam', sastanci u školi (S5 – otac).

Ovo se može povezati s istraživanjem zadovoljstva životom koje je provedeno u SAD-u sa 147 majki i 114 očeva, a koje je pokazalo da su roditelji nakon odlaska djece iz obiteljskog doma interes usmjerili prvenstveno na sebe te im se zbog smanjenja svakodnevne brige o djeci i veće količine slobodnog vremena povećalo životno zadovoljstvo (Čudina-Obradović i Obradović 2006 prema Hagen i DeVries 2002).

S druge strane, zanimljiv odgovor dala je jedna sugovornica majka koja, bez obzira na mogućnost usmjeravanja interesa na sebe i svoga supruga, ipak preferira provođenje slobodnog vremena i obilježavanje značajnih trenutaka sa svojom kćeri.

Nekako nismo bili sretni ostavljati, nekako smo uvijek bili...više smo voljeli ići zajedno s njom nego da idemo sami...volimo mi sad i sami, ali da, na primjer, što je naše obilježje, mi kad bi godišnjice braka slavili, znači bez nje nema godišnjice, nama ni ne treba. Znači nismo uopće osjećali potrebu da želimo taj dan sami, dapače...uvijek je ona bila s nama. Kaže „pa možete vi sami”, ja kažem nije to to...baš ono, uvijek je bila i na godišnjici, obavezno“ (S1 – majka).

Nakon dijela o novoj svakodnevnici i reorganizaciji života, daljnja rasprava unutar ove tematske cjeline obuhvaća istraživački interes za međusobni odnos supružnika, koji u periodu osamostaljivanja djece i njihova odlaska iz obiteljskog doma može varirati, ovisno o postupku same prilagodbe, vremenu koje posvećuju sami sebi, ali i jedno drugome međusobno, a isto je detaljno prikazano u sklopu sljedeće pod teme.

4.3.2. Odnos supružnika

Kako navodi Macuka i sur. (2023), za roditelje djece osnovnoškolske dobi, posebice rane, karakteristično je zanemarivanje vlastitih potreba, dok je kod roditelja “odrasle” djece primjetan povratak svojim interesima i navikama. Prethodno spomenuto istraživanje provedeno u SAD-u sa 147 majki i 114 očeva kojima su djeca napustila obiteljski dom ukazalo je na veće zadovoljstvo bračnim životom, ali kao uvjet za isto treba istaknuti njegovanje jednakih životnih i bračnih vrijednosti (Čudina-Obradović i Obradović 2006 prema Hagen i DeVries 2002). Svi sugovornici u bračnoj su zajednici dugi niz godina te su svoj međusobni odnos najčešće opisivali kao dobar i kvalitetan, a razdoblje *praznog gnijezda* kao priliku za uspostavljanje dodatne povezanosti i prisnosti.

Imamo više vremena za sebe; dobar je odnos, ali imamo više vremena za sebe. Sad smo mi više zajedno i naša se komunikacija bazira na nama (S5 -majka).

Prije smo se znali ne vidjeti po pet dana, sad smo povezaniji, više vremena imamo jedno za drugo. Tili mi ili ne tili, dite udalji bračne parove, ne u smislu da se manje vole nego od svih obaveza nema se vremena razmišljati, nema se vremena razgovarati koliko sad imamo vremena, to definitivno. Nekad se ne bi ni vidili, sad je sasvim drugačije... Čak i

kad bi imali vremena, ti si satran, onda čovjek legne na onaj kauč i zaspeš k'o top..ne razgovaraš, ne pretresaš toliko teme koliko sad to radimo (S2 – otac).

Volimo se zabavljati, zezati, zafrkavamo se. komentirati neke stvari koje se dešavaju i tako. A kad dođe do nekog problema, svak' ima svoje mišljenje, ali netko se onda povuče malo, kako tko kad...Sad puno šetamo, u autu se dosta vozimo pa razgovaramo, televizija, film. Međusobno razgovaramo i ne svađamo se, to je najbitnije (S3 – majka).

Ono na što je istraživački interes dalje bio usmjeren bilo je pitanje može li značajna životna promjena poput odlaska djeteta/ce iz obiteljskog doma „poljuljati“ međusobni odnos supružnika, budući da prilagodba ne zahtjeva samo reorganizaciju svakodnevice, već i preispitivanje uloga koje roditelji u njoj zauzimaju. Taj značajni prijelazni događaj u životu svake obitelji traži ujedno i redefiniranje roditeljskih uloga. Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode da će ženama koje su svoj identitet temeljile isključivo na ulozi majke odlazak djeteta predstavljati mnogo više stres, nego ženama koje su se osim majčinske posvetile ostvarenju u bračnoj ili profesionalnoj ulozi. Uzimajući to u obzir, zanimalo me na koje se načine međusobni odnos supružnika odrazio na proces prilagodbe na odlazak djeteta/ce.

Primjećujem kod kolegica kad im odu djeca onda se počnu svađati i međusobno si ići na živce. Kod nas to nije tak' bilo. Bilo je puno ljubavi, isto nam je, brzo smo se prilagodili, prihvatili, jedno drugom okrenuli više nego prije i to je to (S3 – majka).

Mi smo dosta dugo skupa. Možda je bilo lakše se prilagoditi zbog toga... ne vjerojatno, nego sigurno je bilo lakše. Znači nije bilo ono tenzija nikakvih, nije bilo...sad je on ljut jer nje nema, ili ja sam...ne, nije, to nije postojalo. I nije bilo panike, drame nikad i uvijek je išlo dogovorno i “možemo mi to” pogledamo se “jel možemo?” – “možemo mi to” (S1 – otac).

Jedno drugo smo tješili da nam je dobro, da je djeci super, da je nama super, svima je lakše (S5 – majka).

Iz priloženog se može zaključiti kako su supružnici jedno u drugome pronalazili utjehu te međusobno jedno drugome olakšali prilagodbu na to značajno životno razdoblje s kojim se po

prvi puta susreću. Jedan je par imao nešto drugačiju situaciju, obzirom na način odlaska njihove kćeri, kao i na činjenicu da i dalje žive u istom gradu.

To je išlo nevjerojatno lako jer nije to planirala dugo, nije se pakirala dugo, već je samo otišla. Nije ništa planski, nama nije ni trebala nikakva prilagodba (S4 - otac).

4.3.3. Odnos roditelja i odraslog/e djeteta/ce

Uzimajući u obzir teorijsku koncepciju rada i različite roditeljske stilove, istraživački je interes u ovome dijelu bio usmjeren na ispitivanje odnosa roditelja i odraslog/e djeteta/ce te me najprije zanimalo razlikuje li se ono od vremena zajedničkog stanovanja.

Iz razgovora sa sugovornicima, koji su svoje odnose s djecom opisali kao kvalitetne i tijekom zajedničkog stanovanja i nakon njihova odlaska, moglo se zaključiti kako je temelj dobrog odnosa zapravo uvažavanje djece i odnos prema njima kao prema ravnopravnim članovima obitelji, što zapravo jesu i trebaju biti.

Znači, sad je samo odrasli dio, odrasli član našeg tima, ali nije se promijenila ni što se tiče emocija, niti se promijenilo, dapače ono, uvažavaš svaku njenu...dapače, nama i dobro dođe to modernije razmišljanje, nova energija, drugačija energija...hoćeš-nećeš mi smo različita generacija, ona na jedan način gleda situaciju, doživljava, mi na drugi, ali poslušamo je (S1 – majka).

Sugovornica nastavlja navodeći kako se odnos s kćeri nije nimalo promijenio u odnosu na vrijeme zajedničkog stanovanja, a razlog za to je njezino i suprugovo neprestano pružanje potpore i sigurnosti te međusobno uvažavanje.

Odnos je jednak, jednak...ljubav je tu, emocija je tu, ona kad dođe kući, ona zna da je kući došla, doma si, u svom si okruženju, u svojoj sigurnoj zoni, a isto tako kad izađe iz te sigurne zone, ona opet ima svoju sigurnu zonu u kojoj se dobro osjeća, ali u svako doba ona zna da je dobrodošla i to se niti ne pita...ono to se niti ne postavlja pitanje je li ona ima ikakva prava ili nešto, evo skroz punopravno, kako prije tako i sad, otkad se rodila do sad. Nema razlike. Kod mene, kod nas, se ništa nije promijenilo, a ni kod nje. To vidimo, to osjetimo (S1 – majka).

Ostali smo jednako bliski i prisni kao i prije, nismo se otuđili (S5 – otac).

Dakle, povjerenje, zajedno smo tu, znamo reći "tu smo, ako trebate nešto možete reći", odnos se nije promijenio, tako je bilo kad su bili doma (S3 – majka).

Jedna je sugovornica naglasila kako je odnos s kćeri čak i bolji nego za vrijeme zajedničkog stanovanja, što je rezultat njegovanja zajedničkih životnih vrijednosti i vođenja sličnog načina života. Isto tako, Lacković-Grgin (2010) ističe negativan ishod obratne situacije; ako je između roditelja i djeteta prisutna razlika u stavovima i poimanju određenih vrijednosti, tada slabi međusobna povezanost i bliskost.

Odnos je prijateljski, čak je i bolji sada nego prije. Ona je zrelija, brine, vodi svoj obiteljski život. Kad dođeš kod nje, vidiš da je to slična atmosfera kao i u našoj kući i onda si miran (S2 – majka).

Istraživački je interes dalje bio usmjeren na saznanja o tome koliko zapravo roditelji imaju uvid u odluke svoje djece i je li u istima sudjeluju te na koji način. Bitno je uzeti u obzir da osamostaljenjem djeteta roditelj nema, a i ne bi trebao imati jednak utjecaj na životne odluke i odabire svoga djeteta, što su potvrdili i iskazi sugovornika.

Poneki roditelji, kada dosegnu srednju dob, a njihova djeca budu na putu ka odraslosti, ili pak već zakorače u to životno razdoblje, nerijetko djeci sugeriraju određene životne pothvate i korake iz potrebe za vođenjem nove generacije, ali i iz želje za ponovnim pronalaženjem smisla života (Lacković-Grgin 2010 prema Erikson 1984). Isto tako, ako dijete ipak ne postupi u skladu s prethodno sugeriranim životnim koracima, njihov međusobni odnos rezultira ambivalencijom koja uzrokuje nezadovoljstvo u vidu roditeljske uloge (Lacković-Grgin 2010).

Iako pojedini sugovornici imaju uvid u odluke svoga/je djeteta/ce, a drugi ne (niti ne žele imati), ono što je bitno naglasiti jest da većina svoju ulogu vidi isključivo u sugestiji, a neki čak ni u tome. Bez obzira je li sugestija prisutna ili ne, svi sugovornici poštuju samostalno donošenje odluka svoga/je djeteta/ce, a iz toga se može zaključiti kako su sugovornici svjesni njihove odraslosti te smatraju da je *njihov život – njihova stvar*.

Uglavnom imamo uvid i otvorena je, ako je problem ona će reći (S1 – otac).

Nemamo (uvid). I ne bi ja ni tila imati (S2 – majka).

Imamo uvid u većinu, ali ne u sve. Da utječemo, to ne. Nismo ni pokušali. Čovjek mora sam donositi svoje odluke jer se njega tiču. Možemo mi dati sugestiju, ali ne sugeriramo ništa. Ti moraš sam odlučiti, ti sam snosiš posljedice (S4 - otac).

Što god dijete napravi, roditelj je tu podrška da mu pomogne dignuti se. Ali ne miješamo se, kako si oni složje, tako je, imaju svoje obitelji, svoj život i to je to. Njih ne treba više odgajati, oni su gotovi ljudi (S3 – majka).

Mi savjetujemo, ali u konačnici ona odluku sama donosi. Pustimo je da ona to nekako procesuirala sama sa sobom, rećemo što bi bilo pametno ili neka razmisli, jedan, dva puta, neka prespava...ono sama sa sobom izanalizira (S1 – majka).

Važne stvari znamo. Mislím da oni najvećim dijelom sami odgovaraju i sami planiraju, a mi možemo dati savjet, ne možemo ih pritiskati da taj savjet prihvate (S5 – majka).

Posebno je zanimljiv slučaj jednog para sugovornika koji su ujedno i baka i djed te nas je u vidu toga zanimao njihov pogled na odgojne postupke njihova djeteta prema njegovom vlastitom djetetu, tj. njihovom unuku. Posebno je važna činjenica da se sugovornici ni na koji način ne miješaju u odgojne postupke svoga djeteta, bez obzira na činjenicu što bi u nekim situacijama možda drugačije postupili.

Ne miješamo se u njihove odluke nikakve niti što se tiče odgoja djece niti ničega, to prepuštamo njima, ipak su oni roditelji (S3 - otac).

Mi kao baka i djed, nekad nam bude žao kad su sin i snaha malo stroži prema djetetu, ali to tek razgovaramo doma, nećemo pred njima. Mi bi možda bili blaži prema njima, ali ne miješamo se (S3 -majka).

Naposlijetku, raspravu završavamo značajnim pitanjem čiji se odgovor slutio prilikom razgovora sa svim sugovornicima te smo ga, iako je odgovor isti kod svih, odlučili postaviti - prvenstveno jer je njegovim postavljanjem kod sugovornika automatski pobuđen vrtlog emocija. Pitanje je glasilo: „Smatrate li da je osamostaljenjem djeteta vaša roditeljska dužnost izvršena?“ Odgovori koji su uslijedili samo su potvrdili koliko je roditeljstvo zahtjevno i izazovno, a s druge strane koliko je biti roditelj zapravo – privilegija.

Nije, to definitivno ne. Ona ide do kraja, u bilo kojem obliku (S1 – otac).

Upozoravamo je i dalje za dosta stvari, ali vidimo da to teče, ide svojim tokom, to je nekakvo olakšanje i ti prestaneš razmišljati o tome, svjestan si da ona ima toliko godina, ali uvijek ostaje onaj osjećaj da je to tvoje dite (S2 – otac).

Roditelj si do kraja života. Ostaneš mama, ostaneš tata. Što god dijete napravi, roditelj je tu podrška da mu pomogne dignuti se. Roditelj ostaješ do smrti (S3 – majka).

Ne. Ne prestaješ biti roditelj, to je nešto što ne može nestati, to traje dok si živ (S4 – majka).

Briga uvijek postoji. Nećemo se mi njima sad uplitati u život, ali tvoje je dijete cijeli život, nije prestalo biti tvoje dijete (S5 – otac).

5. Zaključak

Pojedinačnim iskustvima sugovornika pet bračnih parova roditelja kojima su se djeca odselila iz obiteljskog doma nastojalo se ispitati roditeljsko iskustvo osamostaljivanja djece. Kako bi se isto ostvarilo, bilo je potrebno postaviti određene istraživačke zadatke kojima se nastojalo ispitati roditeljsko iskustvo pripreme na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, kao i roditeljsko iskustvo prilagodbe na isto te načine održavanja odnosa s djetetom, a naposljetku i utvrditi roditeljsko iskustvo reorganizacije vlastitog načina života nakon djetetovog odlaska. U svrhu dobivanja što preciznijih rezultata, metodom intervjua, istraživačkim se protokolom sugovornicima postavljalo pitanja podijeljena u tri velike tematske cjeline, *Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, Odlazak djeteta i prilagodba roditelja te Prazno gnijezdo i reorganizacija života*, od kojih svaka obuhvaća određene podteme.

Priprema na djetetov odlazak iz obiteljskog doma u kontekstu roditeljskog pogleda u budućnost nije uključivala razmišljanje o istom tijekom njegova djetinjstva. Ono što su svi sugovornici, ipak uključivali u odgoj odnosilo se na određene postupke koji su adekvatno dobi djeteta potpomagali razvitku njegove samostalnosti i autonomije, poput samostalnog odlaska u školu i dućan, raspolaganjem određene svote novca kao tjednog džeparca, ili pak u obliku kućanskih poslova poput dovršavanja jela, pranja i sušenja rublja. Iz razgovora sa sugovornicima moglo se zaključiti kako su isti svoje odgojne postupke zasnivali na autoritativnom roditeljskom stilu, budući da su od djece zahtijevali izvršavanje njihovoj dobi sukladnih zahtjeva, ali istovremeno pružali dovoljno topline za stvaranje uzajamnog odnosa zasnovanog na povjerenju i ljubavi.

Sljedeća tematska cjelina odnosila se na čin odlaska djeteta i pitanje prilagodbe roditelja na isti u kontekstu osjećaja koje su roditelji pri tome proživljavali i različitih načina održavanja kontakta, ali i emocionalne povezanosti s djecom. Iz razgovora sa sugovornicima utvrdilo se da je većina nakon odlaska djeteta osjećala teške emocije isprepletene razmišljanjem o prolaznosti vremena i nostalgijom, kao i nedostajanjem djeteta u fizičkom smislu. Jedna je sugovornica majka, također istaknula prevladavajući osjećaj ponosa prisutnog zbog sigurnosti u činjenicu uspješnog odgoja i stvaranja odgovorne i samostalne mlade žene. Što se tiče održavanja kontakta i povezanosti, sugovornici čija su se djeca odselila daleko od obiteljskog doma istaknuli su da se viđanja ostvaruju uglavnom za posebne prilike ili blagdane i praznike, tijekom kojih zajedničko vrijeme nastoje maksimalno kvalitetno iskoristiti, a sugovornici čija su djeca u istom gradu istaknula su viđanja na tjednoj bazi, a koja se zasnivaju na njima uobičajenim i standardnim temama svakodnevnog života. Unatoč različitim mogućnostima fizičkog viđanja,

svi su sugovornici istaknuli kvalitetnu i učestalu komunikaciju preko telefonskih poziva ili poruka koja im pomaže da ostanu povezani i upućeni u živote jedni drugih.

Posljednja se tematska cjelina bavila pitanjem reorganizacije života i suočavanja sugovornika roditelja s novom svakodnevicom u kontekstu *praznog gnijezda*, s posebnim naglaskom na prilagodbu novoj svakodnevici, njihov međusobni partnerski odnos, kao i odnos s djetetom. Iz razgovora sa sugovornicima, značajno je istaknuti razliku u svakodnevnom životu u odnosu na vrijeme njihovog zajedničkog stanovanja s djetetom, koje je kod svih sugovornika bilo podređeno isključivo potrebama djeteta, dok su njihove potrebe i želje, kao i međusobna komunikacija, bile sporedne. Odlaskom djeteta, njihova svakodnevica poprima posve novi oblik, u smislu da sada supružnici imaju više vremena za sebe i vlastite interese, ali i priliku za njegovanje međusobnog odnosa koji je možda, u nekom trenutku tijekom djetetova djetinjstva i izvršavanja opsežnih roditeljskih uloga, bio zanemaren. Nadalje, sugovornici su istaknuli kako se njihov odnos s djetetom nije promijenio u odnosu na vrijeme zajedničkog stanovanja već je ostao jednako kvalitetan, dok je jedna sugovornica majka istaknula promjenu već dobrog odnosa u još bolji. Zasluge za dobar i kvalitetan odnos mogu se pripisati i činjenici da svi sugovornici dopuštaju svojoj djeci samostalno donošenje odluka te svoju ulogu u tome u najboljem slučaju vide samo u sugeriranju, ako se ono od njih zatraži.

Svrha rada bila je dobiti detaljan uvid u roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece, što je i ostvareno provođenjem ovog istraživanja. Osim konkretnim saznanjima o postavljenim istraživačkim zadacima i kompleksnosti roditeljske uloge i roditeljstva općenito, ovaj se rad može zaključiti potvrđenom tvrdnjom da roditelj, bez obzira na obiteljsku situaciju, okolnosti i uvjete, nikada ne prestaje biti roditelj, a briga, kao i iznimna ljubav prema vlastitom djetetu, ostaju u njemu – do smrti.

6. Literatura

1. Berčić, A. i Erceg, I. (2019), Odraslost u nastajanju, status identiteta i roditeljska kontrola. *Primenjena psihologija*, 12(3): 305-326.
2. Bloom, B. (1985), A Factor Analysis of Self-Report Measures of Family Functioning. *Family Process*, 24(2): 225-239.
3. Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2006), *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing–Tehnička knjiga.
4. Đuranović, M., Klasnić, I. i Maras, A. (2020), Popustljiv roditeljski odgojni stil i odgojne vrijednosti djece. U: Takács, M. (ur.) *Vrijednosne orijentacije novih naraštaja*. Subotica: Sveučilište u Novom Sadu, Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku. 60-66.
5. Graovac, M. (2010), Adolescent u obitelji. *Medicina fluminensis*, 46(3): 261-266.
6. Lacković-Grgin, K. (2011), Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja*, 20(114): 1063-1083.
7. Ljubetić, M. (2007), *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
8. Ljubetić, M., Reić Ercegovac, I. i Mandarić Vukušić, A. (2020), Percepcija obiteljske komunikacije adolescenata i njihovih roditelja - Rezultati preliminarnog istraživanja. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 18(2): 279-292.
9. Macuka, I., Petani, R. i Reić Ercegovac, I. (2023), U razgovoru s roditeljima: kvalitativna analiza izazova roditelja djece različite dobi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 32(2): 347-365.
10. Mansoor, A. i Hasan S.S. (2019), Empty Nest Syndrome and Psychological Wellbeing among Middle Aged Adults. *Pakistan Journal of Social and Clinical Psychology*, 17(1): 55-60.
11. Pernar, M. (2010), Psihološke odrednice braka. *Medicina fluminensis*, 46(3): 248-254.
12. Raup, J. i Myers, J. E. (1989), The empty nest syndrome: Myth or reality?. *Journal of Counseling and Development*, 68(2): 180-183.
13. Slunjski, E. (2013), *Kako djetetu pomoći da...(p)ostane samostalno i odgovorno*. Zagreb: Element d.o.o.

14. Zabriskie, R. i McCormick B. (2003), Parent and Child Perspectives of Family Leisure Involvement and Satisfaction with Family Life. *Journal of Leisure Research*, 35(2): 163-189.
15. Zahava, G., Bowling, A. (2004), Quality of life from the perspectives of older people. *Cambridge University Press, Ageing and Society*, 24, 675-691.
16. Zrilić, S. (2005), Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha. *Pedagogijska istraživanja*, 2(1): 125-138.

7. Prilozi

Prilog 1. Obavijest o istraživanju

OBAVIJEST O ISTRAŽIVANJU

Poštovani,

Istraživanje na koje ste pozvani sudjelovati provodim u svrhu pisanja svog diplomskog rada na Odjelu za pedagogiju Sveučilišta u Zadru u akademskoj godini 2023./2024. Tema diplomskog rada jest Roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece, što ujedno predstavlja i predmet istraživanja. Istraživanje se provodi pod vodstvom prof. dr. sc. Rozane Petani.

Vrijeme predviđeno za provođenje intervjua jest sat vremena, a isti će biti sniman te kasnije transkribiran u svrhu pisanja diplomskog rada.

Iako se intervju tonski snima, Vaši su odgovori i identitet potpuno zaštićeni te pristup istima ima samo istraživačica. U radu će Vaš identitet biti predstavljen pseudonimom.

Za daljnje informacije ili uvid u moj diplomski rad slobodno me kontaktirajte na broj mobilnog telefona: _____ ili slanjem elektronske pošte na: _____.

Prilog 2. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

U sklopu pisanja diplomskog rada na Odjelu za pedagogiju Sveučilišta u Zadru u akademskoj godini 2023./2024.

Ime i prezime sugovornika: _____

Ime i prezime sugovornice: _____

Istraživačica: _____

1. Dajem pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Upućen/a sam u pojedinosti istraživanja koje su mi jasno obrazložene usmenim i pisanim oblikom.
2. Istraživačici dajem dopuštenje za korištenje podataka dobivenih intervjuom.
3. Potvrđujem sljedeće:
 - a) Moje je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno te sam upućen/a na svoje pravo odustajanja od istog u bilo kojem danom trenutku bez snošenja posljedica.
 - b) Obaviješten/a sam o snimanju i transkripciji intervjuua.
 - c) Obaviješten/a sam da će podatci dobiveni u intervjuu biti korišteni isključivo u svrhu pisanja diplomskog rada te da pristup istima ima samo istraživačica, čime mi je zajamčena povjerljivost podataka.
 - d) Razumijem da rad ni u jednom dijelu neće ukazivati na moj identitet te da je isti u potpunosti zaštićen.
 - e) Razumijem da će audio snimka i transkript iste biti pohranjeni na siguran i adekvatan način.

Potpis sugovornika: _____

Potpis sugovornice: _____

Potpis istraživačice: _____

U Zadru, _____

PROTOKOL

Dobar dan i hvala Vam što ste pristali na sudjelovanje. Ovaj intervju provodim u sklopu istraživanja u svrhu pisanja diplomskog rada na Odjelu za pedagogiju na Sveučilištu u Zadru, a tema istog je *Roditeljstvo u razdoblju osamostaljivanja djece*. Vrijeme predviđeno za provedbu intervjuja je oko sat vremena. Ako ste suglasni, ovaj će se razgovor snimati te će snimku naknadno transkribirati, tj. pretvoriti u pisanu verziju, a pristup istome imat će samo ja kao istraživačica. Sve informacije u našem razgovoru koristit će se isključivo u svrhu pisanja rada, a Vaši osobni podaci nigdje neće biti navedeni te će u radu Vaš identitet biti prikazan šifrom. Niste dužni odgovarati na pitanja na koja iz bilo kojeg razloga ne želite dati odgovor te u bilo kojem trenutku imate pravo odustati. Ako Vam je do sada sve jasno i suglasni ste sa svime rečenim, molim Vas da date suglasnost za sudjelovanje u ovom intervjuu tako što ćete istu i potpisati.

Intervju čine tri dijela. Najprije ću Vam postaviti nekoliko općih pitanja koja su bitna za daljnji tijek intervjuja. Nakon toga slijede pitanja koja obuhvaćaju Vaš proces pripreme na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, a potom i pitanja o samom odlasku djeteta i Vašoj prilagodbi istom. Naposljetku, posljednja skupina pitanja odnosi se na razdoblje *praznog gnijezda* i Vašu reorganizaciju života u toj situaciji.

OPĆA PITANJA

Koliko imate godina?

Koliko imate djece i koliko ona imaju godina?

S koliko su godina Vaša djeca otišla iz obiteljskog doma?

PRIPREMA NA DJETETOV ODLAZAK IZ OBITELJSKOG DOMA

1. Što za Vas znači samostalnost?
2. Kada je Vaše dijete postalo samostalno? (npr. odlazak na studij, napuštanje doma, financijska neovisnost itd.)
3. Jeste li razmišljali o djetetovom odlasku iz roditeljskog doma u njegovom djetinjstvu?
 - a) Kako ste se osjećali zbog tih misli?

4. Kako ste pripremali dijete za osamostaljivanje u kasnijoj fazi života? (npr. samostalni odlazak u dućan, školu, briga o financijama, obroci itd.)
5. Jeste li se Vi pripremali za dan djetetova odlaska i život nakon toga i ako da, kako?

ODLAZAK DJETETA I PRILAGODBA RODITELJA

1. Kako ste se prilagodili na djetetovo izbivanje iz obiteljskog doma?
 - a) Kako ste se osjećali u prvim danima nakon djetetova odlaska iz obiteljskog doma?
 - b) Kako se osjećate danas?
2. Koliko često vidate svoje dijete? / Koliko često komunicirate sa svojim djetetom?
 - a) Koje su vam najčešće teme?
 - b) Kako provodite zajedničko vrijeme?
3. Jesu li se promijenili Vaši odgojni postupci u odnosu na vrijeme zajedničkog stanovanja s djetetom i ako da, kako?
4. Kakav je Vaš odnos s djetetom?
 - a) Je li se Vaš odnos s djetetom promijenio u odnosu na vrijeme zajedničkog stanovanja i ako da, kako?
 - b) Imate li uvid u sve njegove životne odluke? Koliko sudjelujete u njima?
 - c) U kakvom ste odnosu s partnerom/icom svog djeteta ako ga/ju ima?
5. Smatrate li da je djetetovim osamostaljenjem Vaša roditeljska dužnost izvršena?
6. Jeste li zadovoljni djetetovim načinom života? Jeste li zadovoljni njegovim/njenim odgojnim postupcima ako već ima djece?
 - a) Koliko je on/a u skladu s Vašim odgojnim postupcima?
 - b) Ima li postupaka koje ne podržavate i kako reagirate na njih?
7. Jesu li se promijenili Vaši odgojni postupci prema drugom djetetu/drugoj djeci nakon što je prvo otišlo iz obiteljskog doma i ako da, na koji način?
8. Smatrate li da je proces prilagodbe nakon odlaska drugog djeteta/druge djece iz obiteljskog doma bio lakši od onog nakon odlaska prvog djeteta?

PRAZNO GNIJEZDO I REORGANIZACIJA ŽIVOTA

1. Kako izgleda Vaša svakodnevnica?
 - a) Možete li je usporediti s onom za vrijeme zajedničkog stanovanja s djetetom?
2. Kako provodite slobodno vrijeme?
 - a) Kako se ono razlikuje od onog za vrijeme zajedničkog stanovanja s djetetom?

- b) Posvećujete li više vremena sebi?
- 3. Kakav je vaš partnerski odnos?
 - a) Kako provodite zajedničko vrijeme? Koje su vam aktivnosti najčešće?
 - b) Smatrate li da se Vaš odnos s partnerom promijenio nakon djetetova odlaska iz obiteljskog doma i ako da, na koji način?
 - c) Kako se vaš odnos odrazio na prilagodbu djetetovom odlasku iz obiteljskog doma?
- 4. Žalite li zbog nekih odgojnih postupaka i ako da, što biste promijenili? / Ima li nešto što biste ipak učinili drugačije?
- 5. Priželjkujete li djetetov povratak u obiteljski dom?
- 6. Imate li kakvo pitanje za mene ili što za nadodati?

8. Sažetak

Roditeljstvo u periodu osamostaljivanja djece

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u iskustvo roditeljstva u periodu osamostaljivanja djece. U istraživanju je kao uzorak sudjelovalo pet bračnih parova sugovornika, a metoda kojom se nastojao ostvariti cilj istraživanja bila je metoda polu-strukturiranog intervjua. Istraživačkim protokolom podijeljenim u tri zasebna dijela od sugovornika se nastojalo dobiti odgovore o trima različitim razdobljima njihova roditeljstva, što je podrobno prikazano u dijelu rasprave koja svojom strukturom prati istraživački protokol te je stoga podijeljena u tri tematske cjeline koje obuhvaćaju teme pripreme na djetetov odlazak iz obiteljskog doma, odlazak djeteta i prilagodbu roditelja te *prazno gnijezdo* i reorganizaciju života.

Ključne riječi: roditeljstvo, iskustvo roditelja, samostalnost, period osamostaljivanja djece, odlazak djeteta

9. Abstract

Parenting in the Period of Children's Independence

The aim of this research was to gain insight into experiences of parents in the period of their children's maturing and independence. The research was based on the sample of five interviewees who were also married couples, and the method used for achieving the aim of the research was the method of the semi-structured interview. The research protocol, which was divided into three separate parts, was used in order to obtain answers from the interviewees concerning three different periods of their parenting, which is shown in detail in the part of the discussion that follows the research protocol in its structure and is therefore also divided into three thematic units that include the topics of preparation for the child's departure from the family home, the departure of the child and the parents' adaptation, and the *empty nest* and the reorganization of life.

Key words: parenting, parental experience, independence, the period of children's maturing, child's departure